

אונקלוס

דברים יא עקב

קלג

תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית
הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה: סֵל וְהָיָה אִם
שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי

תְּדִירָא עֵינֵי דְיָ אֱלֹהֵךְ בְּהַ
מְרִישָׁא דְשָׁתָא וְעַד סוּפָא
דְשָׁתָא: יג וְהָיָה אִם קִבְּלָא
תְּקַבְּלוּן לְפָקוּדֵי דִי אֲנָא מְפַקְדִי

רש"י

לקט בהיר

דורש, שנאמר (וי"ג י"ח כ"ו) להמטיר על ארץ לה
חיב"ט, אלא כביכול הינו דורש אלא אותה"י ועל ידי
אותה דרישה בדורשה דורש את כל הארצות עמה
(כ"ג): תמיד עיני ה' אלהיך בה. לראות מה היא
לריכה, ולחדש בה * גזרות"י עתים לעוצה ועתים
לרעה וכו' כדאיתא בראש השנה (י"ג): מרשית
השנה, מראש השנה נידון מה יהא בסופה (י"ח ה'):
(יג) והיה אם שמוע, ויהי מוכז על האמור
למעלה למער השמים תשעה מוס"ב (אם שמוע
תשמעו ונתתי מער הרע"ב והם לאו ועלך את
השמים): והיה אם שמוע תשמעו. אם תשמעו *
ביב"ב (השבע בחדש (בי"ב מ"ג), וכן (ה"ג) אם שכח
תשכח אם התהלכת לכבוד סופך תשכח כולה כן
שינוי נוסחאות: ע"ה: שמוע

ובין משור, ויש זרעים שרביים דוקא בקעה ולא הר
(ג"א): (יט) שפירושו שהמטיר אפילו על ארץ שאין שם
איש ועל מדבר שאין אדם בו: (כ) שהיא עיקר העולם
וכולם טפלים לו, לזה בא ההשפעה להעיקר והטפלים נהנים
ומקבלים דרך אגב (ג"א): (כא) כלומר ג' דברים אמר
הכתוב, שאל"כ מה זה מראשית השנה וגו' הלא אמר תמיד,
אלא ודאי הכי פירושה תמיד עיני ה' אלהיך בה לראות מה
היא לריכה (ולאו דוקא גשמים שהרי כבר אמר שה' דורש
אותה) כמו דבר נחמד על האדם שאינו מסית דעתו ממנו,
ואח"כ אמר מראשית השנה פי' הגם שנידון מראשית השנה
שהוא ראש השנה על כל השנה כמו שמפרש בדיבור הסמוך,
ואחר כל זה מיותר מה שאמר ועד אחרית שנה וצפרט חיצת
שנה ולא אמר עד אחריתה, ודאי לומר שאעפ"כ נידון
בפרטות בכל יום ויום עד אחרית שנה (נח"י), וזה גם כן

מחמת רוב חמדתה והאבהתה להיות תחת השגחה תמיד, וזה לשון הגמ' ב"ה: עתים לעוצה עתים לרעה (פעמים שהעמים
הנתונים לסוף השנה לעוצה היא להקל עליה מן הפורענות הנגור עליה בראש השנה ופעמים שהיא לרעה לפחות מן הטובה
שפסקו לה - רש"י) עתים לעוצה כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורים ב"ה ופסקו להם גשמים מועטים לסוף חורו בהן
וכו' הקב"ה מורידן בזמן על הארץ הנריכה להן (על השדות על הכרמים ועל הגנות - רש"י) הכל לפי הארץ, עתים לרעה
כיצד, הרי שהיו ישראל נדיקים גמורים ב"ה ופסקו עליהם גשמים מרובים לסוף חורו בהן וכו' הקב"ה מורידן שלא בזמן
(לפני הזריעה - רש"י) על הארץ שאינה לריכה להן (ביערות ובמדברות - רש"י) עכ"ל הגמ', וכל זה אזהרה ותוכחה היא,
דעו לכם שאם תעשו רצון הבורא ב"ה אין לך טובה הימנה ולהפך חו"ש רעה היא מאוד (רשב"ם - רמב"ן): (כב)
כלומר והיה הגשם שאמרתי רק בתנאי השמיעה, ודייק חיצת והיה, שכלל והיה היינו אומרים אם שמוע תשמעו יהיה בעתו
ואם לאו יהיה בזמן שיהיה ולאו דוקא בעתו, לזה אמר, "והיה" שאפילו מה שאמרתי למטר השמים תשמה מים יהיה דוקא
אם שמוע תשמעו, ואז יהיה ג"כ בעתו, וכן להפך אם לא תשמעו לא תשמה מים למטר השמים אפילו לא תעבדו ע"ז,
ומוסיף שאם וסרתם ועבדתם אז גם ואזדחתם מהרה (אלמו'): (כג) פי' דורש הכפל, ו"ל רש"י בסוכה: אם אחת שומע

אור החיים

בזמן שישראל גולים ואין הכיונה צתוכס"י אין שמה של מלוכה"י והוא אומרם אם שמוע תשמעו
שכח כל כך לארץ:
יג. והיה אם שמוע וגו' פירושו והיה לשון שמה של מלוכה שכל שאר שמחות עליהם אמר
שמה והנאי הוא הדבר אם תהיה (קבלה ב') ולשמה מה זה עושה, וכלל לומר שמוע

אור בהיר

בסיפא דקרא, שאמר תמיד עיני ה' וכו' ודרשו ז"ל ב"ה י"ז עתים לעוצה ועתים לרעה, ולמה אמר א"כ "אלקיד", ואפשר לומר שזו
הנחתה בעבור שהוא אלקיד ע"כ דורשו ג"כ לרעה חו"ש, כענין ופושעים יכשלו גם, כלומר ע"י התורה הק' - והרמב"ן הק' פירש ג"כ
רישא דקרא על דרך זה עיי"ש. קיא) פי' בתוך בני ישראל הגם שדרים בארץ, אין זה הארץ אשר ה' דורש אותה. קיב) או

יתכון יומא
אֲתֵּיבון וְיָ
כתוב במגיל
(ספרי פסוק כ"ג)
שיהיו עליכם
פסוק י"ג): לא
בשכיל שאלה
שאקבל שכר
וסוף הכבוד
לבבכם. עז
שכתפלה
די אנתה פלו
על (שם) שה
ליה וגו', וכ
תפלתו קטור
שינוי נוסחאות: כג
ודאי לדרשה, ו
אדם סופנה אל
ירבו ימיכם וגו'
השמיעה היא
לנכנס או לעבו
תשמעו על ז'
דניאל ב' כ'
נותן חכמה
אם שמוע כ'
לאהבה ו
משחלם בעול
וגו' בכל לב
שנתכוין במא
זה אלא תוס'
והקיים, גם ו
הוא שמה בלא
לומר שמלכד ד

זניג ג"י גאלג - (R)
(דזנין תוגג גאלג ג"ג או מבוזנין)

2

יִתְכוּן יוֹמָא דִּין לְמַרְחָם יִתּוּ אֶתְּכוּן וְלִמְפָלַח קְרַמּוּהוּ בְּכָל אֶלֶהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוּ בְּכָל־לִבְבְּכֶם וּבְכָל־

רש"י

כתיב צמגילה* י"ד) אם תעזבני יום יומים אעזבך (ספרי פסוק כ"ג - ויבש סוף ברכות): מצוה אתכם היום. שיהיו עליכם חדשים כאילו שמעתם בו ציוס כ"ד) (ספרי פסוק כ"ג): לאהבה את ה'. שלא תאמר הרי אני לומד בשביל שאתה עשיר בשביל שאקרא רב בשביל שאקבל שכר י"י, אלא כל מה שתעשו* עשו מאהבה וסוף הכבוד לז"ל (ספרי - מדרש ס"ג): ולעבדו בכל לבבכם. עבודה שהיא צל"ל) זו היא תפלה (הענין צ"י) שהתפלה קרויה עבודה שנאמר (דניאל ו' י"ג) אלהך די אנתה פלה ליה בתדירה, וכי יש פולחן צבצב אלא על (כס) שהיה מתפלל שנאמר (כס י"ה) וכיין פתיחן ליה וגו', וכן צדוד הוא לומר (רבי קמ"ה צ"י) הכון תפלתו קטורת לפיך (ספרי): אבכל לבבכם ובכל

שינוי נוסחאות - במגילת הסידים - במגילת סתרים - שתעשה עשה

לקט בהיר

בישן מחור על תלמודך שמעת, תשמע צדש, תחכסס בו להבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים עכ"ל: (כד) מגילה זו אינה נמאל' אצלינו, חבל על דאבדין, ומסיק בספרי (משל) לשיטת שפגעו זה בזה ולא הספיקו לפרוש זה מזה עד שהלך זה מיל וזה מיל נמאלו רחוקים זה מזה שני מילין עכ"ל, וכן הוא בירושלמי סוף ברכות, והנמשל הוא שאם הגשפע רוצה לקבל צא המשפיע כנגדו, אבל אם הופך פניו גם המשפיע הופך עמו ממנו, ועל פי פשוט נוכל לומר שאם בעל אדם מלמודו יום אחד מתמת הצלי הזמן צריך יום אחד עד שצא בחזרה לכלל ישוב הדעת, ועוד יום אחד למלאות התסרון א"כ נעזב הוא צ"י ימים (במ"ח): (כה) בו ציוס שאתה קוראו ואתה לומדו, כלומר בכל יום, שאל"כ וכי היום זה אחר, ובספר ד"ד כתב ההכרח שהרי כתיב שמוע תשמעו שפירשנו בו תשמע צדש א"כ מה זה היום ודאי לדרשה, ופירש"י לעיל צ"י שמע (ו' ו') צמס הספרי לא יהיו צעיך כדיתגמא (מלות המלך הנאה במכתב) ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה עכ"ל: (כו) פי' הגם שהכחוש מבטיח לך שבר כלאומרו ונתתי מער וגו' למען ירבו ימיכם וגו' אחר תעשו מאהבה שאינו תלוי בדבר וסוף הכבוד לז"ל (מ"ל), ולפי"ז אין האהבה תכלית השמיעה, תכלית השמיעה היא לעבדו בכל לבבכם, אלא שהפסיק שמהיה השמיעה והעבודה באהבה, אבל אין זה פשוטו, שהיל"ל לעבדני בכל לבבכם או לעבוד את ה' בכל לבבכם (רא"ם): (כז) וכי יש עבודה צלב (ספרי), אלא זו תפלה שעיקרו צלב, ונקראת עבודה

אור החיים

תשמעו על דרך אומרים ז"ל (ברכות כ"ה). צפסוק (דניאל צ"י כ"א) והב חכמתא לחכימין שאין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, והוא אומרו אס שמוע פירוש שיהיה לכם לב שומע, תשמעו: לאהבה וגו' ולעבדו וגו' ונתתי וגו' פירוש לפי מה שקדם לנו כי שבר מלות אינו משתלם בעולם הזה הודיע הכחוש שאם יאהבו ה' וגו' בכל לבבם וגו' יזכו גם בעולם הזה, והוא מה שנתכוון במאמר ונתתי בתוספת וא"ו להעירך שאין זה אלא תוספת על העיקר שהוא שכר עולם הנצחי והקיים, גם רמז שהגם שהמזונות הוא בכלל דברים

שאינם תלויים בזכות (מו"ק כ"ח): אף על פי כן כשועבדו ה' כמלטרך אין המזל שולט בהם ויאכלו וישבעו גם מעוב הגשמי"י): בכל לבבכם ובכל נפשכם. ולא אמר בכל מאדכם כסדר שאמר צפרשה שמע, לפי שפרשת שמע נאמרה בלבון יחיד ויכול להיות שימאל יחיד שיהיה לו ממונו חביב עליו מנפשו"י, אבל כללות הציבור שעמהם מדבר מן הגמגע שיהיה להם ממונס חביב מנפשם כי כל אשר לאיש יתן בעד נפשו, ולזה כשאמר בכל נפשכם מכל שכן בכל מאדכם:

אור בהיר

הוא שמחה באמת. קריג) היל"ל אתן, שזה התחלת הגיירה. ולא לומר לשון עבר ויצרך הוא"ו להפכו. קירד) וע"ז צא הוא"ו, לומר שמתלבד דברים הניקנים בזכות אתן לכם גם הניקנים נמול. קפוז) וצריך לומר ליחיד זה שיאהוב את ה' גם בכל

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יה
יו
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נה
נו
נז

נִפְשָׁכֶם: יִד וְנִתַּתִּי מִטֶּר־אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ
יִוְרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסְפַּת דְּגַנְךָ וְתִירְשֶׁךָ
וַיִּצְהַרְךָ: טו וְנִתַּתִּי עֵשֶׂב בְּשַׂדֶּךָ

דְּבָכּוֹן וּבְכָרָ נִפְשָׁכּוֹן: יד וְאִתְּנִי
מִטֶּר אֲרָעְכּוֹן בְּעֵדְנָה בְּכִיר
וְלִקִּישׁ וְחִבְנוּשׁ עֲבוּרְךָ וְחִמְרָךָ
וּמִשְׁחָךָ: טו וְאִתְּנִי עֵשֶׂב בְּחִקְרָךָ

לקט בדיר

רש"י

שנחשב כעבודת הקרבנות, ומביא ראייה מדינאל שהכתוב קראו פלה והיא עבודה בלשון ארמי, ודינאל לא הקריב קרבנות בצבל אלא כיון (חלונותיו) היו פתוחין נגד ירושלים וראו אותו שהתפלל והלשינו עליו, ומשם אין כל כך ראייה שאפשר שרק דרוש קראו כן אלהך דאך עובד לו ישזנך, לזה מביא ראייה מדוד ודוד לבדו לא די שהוא התפלל ובקש מהקב"ה שיכון ויחסד חפלתו כעבודת הקטורת, לזה הביא שניהם (מ"ל): (כח) ר"ל הגם שמצינו שהתורה דיברה לכלל ישראל בלשון יחיד אבל כאן מדאמר דבר זה ב' פעמים ושינה בו מלשון יחיד ללשון רבים ודאי שנאמרה זאת ליחיד וזאת לרבים, והכוונה בזה כי ישנם מלות והם הרוב שמוטל על כל יחיד ויחיד לעצמו כגון מתנות כהונה ולויה ועניים חפלין וכו', וישנם מלות שהם לרבים כגון מעשה הקרבנות בנין בית הנחירה ולהעמיד שופטים וכו', לזה מזהיר ב' מיני אזכרות (ג"א), וזהו אחי שפיר למה השמיט הכתוב כאן ובכל מאדכס, משום שהמדובר מצבור ולא אמלט שיהיה ממונם חביב עליהם מנפשומם, אשר יכול למצוא כן ביחיד (אודו"ח), עוד אפשר שהכוונה לפי דרכינו שהמדובר מעבודה שכלב היא חפלה קא קשיא ליה לרבינו למה לפרוט החפלה לבדה הלא נכללת היא באומרו וזהבנה וגו' בכל לבצך ובכל נפשכם, וזהו ודאי ניחא מה שהשמיט ובכל מאדכס, כי מה שייכות ממון לחפלה (ב"ב): (כט) דורש מאומרו מטר ארצכם שפירושו מטר המגיע לארצכם, כלומר לא אמנע את שלכם כי מאן דיהיב חיי יהיב מוני, אלא שהטעם גורם (מ"ל), ולזה תמצא שלא מנה כאן כל אותן הברכות שצפ' בחקתי (ג"א): (ל) הוציא רבינו הכתוב מפשוטו מלומר בעתו כשהעולם צריך למטר, שהלא זאת נכלל באומרו מטר ארצכם שפירושו מטר הנצרך לארצכם (רא"ם), גם אמר הכתוב יורה ומלקוש שפירושו צימן האורך כדלקמן (מ"ל), ועוד אם אינו צומנו קללה היא ולא ברכה (מהרש"ל), והביא הד"א לפי שלא אמר ונתתי מטר ארצכם בלילות מפני שהעת היותר מוכשר היא לילי שבתות, וזאת לבדו לא די שלפעמים היורה והמלקוש באמצע השבוע דוקא, ולזה צפ' בחקתי דלא חביב יורה ומלקוש לא הביא רבינו דרך הראשון (מ"ל), ועיין עוד מענין זה שם ריש פ' בחקתי: (לא) הגם נקרא רביעה, בתענית ו': אמר רבי אבהו מאי לשון רביעה דבר שרובע את הקרקע כדרכי יהודה דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא היא שנאמר (ישעי' נ"ה) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה (כאדם שמוליד - רש"י) והנמיחה עכ"ל הגמ', ומיבנת יורה מלשון קוה שבע ממים הפוכו של זמאה, על דרך כשכ שמהל שלמה (במ"ח): (לב) פ"י תבואה הטובה והמשועבת כשהקש מלא מן הזרע, חו נעשה בימים האחרונים קודם הקצירה על ידי גשמים: (לג) פירושו כאן החלשים והחולים שאינן מתאווים לזכר וע"י כן מאחרין הזרעם, ולפי"ו יהיה לשון ארמי, לזה מביא הד"א (מ"ל): (לד) שיבליים הרכים נקראו מלילות, ולפי"ו מורכבת מז' מינות מל - קש מלילות קשין, וזה דחוקו (מ"ל): (לה) ר"ל אין פירושו שמה בעצמך תעבוד ומאסוף, שאין זו ברכה, כי בצרכה חביב ועמדו זרים ורעו לאנכס (מ"ל): (לו) ועלה מדין ועמלק וגו' ויחטו עליהם וישחיתו וגו': (לז) להוליך את

נִפְשָׁכֶם. והלא כבר הזכיר (על כך) (י"ה) בכל לבצך ובכל נפשך, אלא אזכרה ליהודי"ם (אזכרה לצבור (כס): (יד) ונתתי מטר ארצכם. עשיחס מה שעליכס חף אני העשה"ם מה שעלי (כס): בעתו. בלילות) שלא יעריהו אחכס, דבר אחר צעחו בלילי שבתות שהכל מלויין בצתיכס (כס"ו - חגיגת כ"ג): יורה. היא רביעה"ם הנופלת לאחר הזריעה שמרובה את הארץ ואת הזרעים (כס"ו - חגיגת י"ג): מלקוש. רביעה היורדת כמוך נקציר (כס"ו) למלאת התבואה בקשיה"ם, ולשון מלקוש דבר המאורה, כדמתרגמינן (ג"א: כ"ג) ויהי העטופים"ם ללצן לקשיא, דבר אחר לכך נקראה מלקוש שיורדת על המלילות"ם ועל הקשין (חגיגת י"ג): ואספת דגנך. אהה האספנו אל הבית ולא אויבך"ם) כענין שנאמר (ישעי' ס"ג) אם אתן את דגנך וגו' כי מאספיו יאכלוהו, ולא כענין שנאמר (ישעי' ג') ויהי אם זרע ישראל וגו' (כס"א): (טו) ונתתי עשב בשדך. שלא תלערך (הולכים"ם) במדבריות (כס"א), דבר אחר שחיהו שינוי ונסחאות - להולכה

לְבַעֲרָךָ
טו אִסְתְּמָרוּ
לְבָכּוֹן וְחִמְרָךָ
עֲמִמָּא וְחִמְרָךָ
רְגֵזָא דִּי בְּכ
וְלָא יְהִי מִטְו

גוזז תבואתך כ
ואתה מונע י
ואינה פוחתת
הרי זו ברכה
בחוך* המעני
לכם. כיון שה
שלא תצטעו ש
שביעה שנאמר
ולאך ירציון,
לבצך ושכחת כ
כך ועבדתם אני
התורה הולך
לומר* (ג"א) כ
בנחלת ה' לאח
(כך אמר) כיון
קרוב לעבוד
אחרים. (אל
לועק אליו ואי
שינוי ונסחאות - שבתוך
וסרתם וגו', מש
חוסף קללה עמי
פרשם ראה פירש
דבר אחד, משא"י
ספחני נא שהוא
א"י המחכים ואג
אחרים וזלמו, אל
נופל עליו אחרים
אלהים המה כי א
להדגיש שאין חב
פשוט שפירושו א
עיי"ש

יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם: וּבַהֲקָהִיל אֶת־
הַקָּהָל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְיעוּ: וּבְנֵי־
אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים יִתְקַעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ
לְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: וְכִי־
תָּבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל־הַצֹּרֶר
הַצֹּרֶר אֶתְכֶם וְהִרְעַתֶם בַּחֲצֹצְרוֹת
וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם: וּבַיּוֹם
שׁוֹמַחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי
חַדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל
עַלְתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ
לְכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה

דרומא יבבא יתקעון למסעיהון
ובמכנש ית קהלא תתקעון ולא
תיבבון: ובני אהרן כהנאי
יתקעון בחצוצרתא ויהיו
לקים עלם לדריכון: וארי תעלון
לאנחא קרבא בארעכון על
מעיקי דמעיקין לבון ותיבבון
בחצוצרתא ויעור דוכרניכון
למבא קדם " אלהכון
ותתפרקון מסנאיכון: וביום
חדותכון ובמועדיכון ובירשי
ירחיכון ותתקעון בחצוצרתא
על עלותכון ועל נכסת
קודשיכון ויהיו לבון לדוכרנא
קדם אלהכון אנא " אלהכון:

יא ויהוה
תנינא בן
עננא מעל
יב ונמלו
ממדברא
במדברא
בקדמיתא
דמשה: יד
יהודה בן
חילה נחש
חילא דע
נתנאל בן
דשבטא
חלון: ז ו

רשי

לקט בהיר

בספרי (יגס ר"ה ג"ה) מן המקראות היתרים:
(ז) ובהקהיל את הקהל וגו'. לפי שהוא אומר והיו
לך למקרה העדה ולמסע את המהנות" מה מקרא
העדה תוקע צ"י כהנים וצתיהם שנאמר ותקעו
בהן וגו' חף מסע המהנות צתיהם, יכול מה מסע
המהנות תוקע ומריע ותוקע חף מקרא העדה תוקע
ומריע ותוקע" ומעתה אין הילוק בין מקרא העדה
למסע את המהנות ה"ל ובהקהיל את הקהל וגו'
נאמר* שאין תרועה למקרא העדה והוא הדין
לנשיאים, הרי סימן לנשיא, מקרא העדה צתיהם,
ובל נשיאים צתיהם, זו הו' אין צהם תרועה, ומסע
המהנות צתיהם על ידי תרועה ותקיעה (ספרי):
(ח) ובני אהרן וגו' יתקעו. במקראות
ובמסעות" הללו: (ו) על עלתיכם. בקרבן
לצור"י הכתוב מדבר (ספרי - ערבן י"א): אני ה'
אלהיכם. מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות
ושפירות" שנאמר* ותקעתם הרי שפירות זכרון
הרי זכרונות, אני ה' אלהיכם זו מלכיות וכו' (ספרי):
שינוי נטחאות: לימד: תקעו: שנאמר כאו ותקעתם לזכרון אני ה' אלהיכם זו
מלכיות וספרי:

תרועה, ועוד יש יתור בסוף פסוק הסמוך (ו') תרועה
יתקעו למסעיהם, הרי לך תקיעה גם אחר תרועה, סך הכל
תקיעה תרועה תקיעה: (יא) הרי השווה הכתוב צ'
ענינים: (יב) פי' יכול שהשווה הכתוב לגמרי, והחילוק
ביניהם יהיה שאם יסתלק הענין אז צלו החצוצרות למסע
ואם לאו צלו להקהיל (ג"א): (יג) מדאמר הכתוב יתקעו
סחם צל הכתוב הזה לפרש שהגנים היו התוקעים בפקודת
משה, ולפי"ז דעת רבינו לחלק הכתוב לשנים, כי מה שאמר
אח"כ והיו לכם לחקת עולם לדורותיכם פשוט הוא שאינו
מדבר במקראות ובמסעות שלא היו רק במדבר, אלא מקושר
למטה, שגם לדורות על כל צרה שלא תבא גם צערת הקרבנות
הקרבנות יהיו כהנים תוקעים בחצוצרות (ולא בחצוצרות של
משה שננמו) (בד"א): (יד) קרבן לצור שיש לו זמן קבוע,
אבל בקרבן יחיד בין נדבה בין חובה אין תוקעים, ובערבין
למדו זאת חז"ל מן הכתוב, ופי' יום שמחמסם שבת ושלא
רגלים, מועדיכם ר"ה ויוה"כ: טו) פסוק זה לאו בראש
השנה קמייירי אלא בכל המועדות, ולא מהבא למדין זכרונות
ושפירות, אלא דכתיב זכרון תרועה בר"ה, זכרון זה זכרונות,
תרועה זה שופרות, אבל מלכיות לא כתיב שם, ולמדין
מהבא דכ' זכרונות ושופרות וכתיב מלכיות בהדיהו, כמו כן
בכל מקום דכתיב זכרונות ושופרות עבדין ג"כ מלכיות (ג"א),
וזה מה שדייק רבינו בלשונו הן מכאן למדנו מלכיות "עם" זכרונות (ב"ב):

(יא) בחדר
חדש חסר
סיון חנו
הצלה (כ"ד)
למסע דגל
פארן. קצ
הנו ממס
שנוסע"י ד
שינוי נטחאות
המדובר רק
כאשר נטעו
(בא"י): י
היא חלק אה
המאזה ומשכ
פארן, וכן ק
עבדין לא ה

יא. בש

צ' ולא ק ה

ספרי

מדרש הלכה לבמדבר ודברים
מיסודו של התנא רבי שמעון בר יוחאי זי"ע
גרפס ע"פ דפוס ראשון ויניציה ש"ו

ונלוה אליו

פירוש ספרי דבי רב

מאת הארי שבחבורה החכם השלם
במוהר"ר דוד פרדו זצוק"ל
בעמח"ס חסדי דוד לתוספתא ומשביל לדוד עה"ת ועוד

סודר והוגה מחדש בתוספת תקונים. מקורות
ומראי מקומות לתנ"ך, בבלי, ירושלמי, מדרשים ורמב"ם
עם מפתח מפורט בסוף ספר דברים

בעריכת חברי מכון לב שמה

מכון "לב שמה", פעיה"ק ירושלים תובב"א
שנת תש"ז

שאהיה עשיר ובשביל שאקרא רבי ובשביל שאקבל שכר, ת"ל לאהבה את יי' אלהיכם, כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. ולעבדו. זה תלמו'. אתה אומ' זה תלמוד, או אינו אלא עבודה ממש, כשהוא אומר (בראשית ב טו) ויקח יי' אלהים את האדם ויניחיהו בגן עדן לעבדה ולשמרה, וכי מה עבוד' לשעבר ומה שמירה לשעבר, הא למדת לעבודה זה תלמוד ולשמרה אילו מצוות, וכשם שעבודת מזבח קרויה עבודה, כך תלמוד קרויה עבודה. לדבר אחר, לעובדו זו תפילה, זו תפילה או אינו אלא עבודה, תלמוד לומר בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, וכי יש לך עבודה בלב, הא מה תלמו' לו' ולעבדו בכל לבבכם, זו תפילה. וכן בדוד הוא אומר (תהלים קמא ב) תכון תפילתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב. ואומ' ודניאל כד ידיע די רשים כתבא על לביתיה וכיון פתיחין ליה בעליתיה נגד ירושלם וזימנין תלתא ביומא הוה בריך על ברכויה ומודי קדם אלהיא כל קבל דהוה עבידי

פירוש ספרי דבי רב

דנמצא משתמש בכתרה של תורה לצורך הגוף, אלא אפי' בשביל שאקרא ר' ואפי' בשביל שאקבל שכר לעולם הבא, דסד"א הרי הקב"ה אמר כן היום לעשותן ולמחר לקבל שכרן ואין בזה כלום אם כיוון לכך, ת"ל לאהבה דמ"מ אין לעשות אלא מאהבה ולא על מנת לקבל פרס.

ולעבדו זה תלמוד כו' או אינו אלא עבודה ממש כשהוא אומר כו', לא הכנתי כלל מ"ש וכי מה עבודה לשעבר כו', וראיתי לרב"ה שכתב וז"ל או אינו אלא עבודה דהיינו קרבנות כשהוא אומר כו' וכי מה עבודה היתה כימי אדם הראשון או מה שמירה הא למדת לעבדה זו תלמוד דז' מצות כו' ולשמרה אלו מצות דהיינו שמירת ז' מצות, וק' לי מאי דתני הכא וכי מה עבודה היתה לשעבר דכב"ר (טו ה) תני לעבדה אלו הקרבנות והכא תני מה עבודה היתה לשעבר ע"כ. ולא היה צריך הרב לההיא דכ"ר דבגמרא נמי א"י (שבת כח ב) שור שהקריב אד"הר כו' הרי שהיתה עבודה, ומיהו י"ל דטפי ניחא ליה להקשות מהמדרש משום דאמור על הפ' דלעבדה גופיה, ועוד דאי מההיא דש"ס י"ל דדוקא אחר שחטא הוצרך להקריב קרבן לכפרה אבל מקמי הכי דילמא לא הוה קרבן, אבל מהמדרש ודאי קשיא. ומיהו י"ל דהך תנא ס"ל כאידך סברא דהתם בכ"ר דלא דריש הכי אלא כי הכא לעבדה לעסוק בד"ת ולשמור מצותיה,

משום דסברי דאה"נ דלא היה צורך לקרבן כלל כל שלא היה חטא, שהרי הקרבן עניינו הוא להעלות העולמות ולהקריבן ואין שייך זה אלא אחר שגרם החטא ירידת העולמות כידוע. ובוה מה מתוק הלשון דקאמר מה עבודה לשעבר כלומר קודם החטא וכ"ש דא"צ לשמירה שהרי לא היה תגבורת לקל"י שיהא צורך לשמירה. ואידך תנא דילמא סבר דאע"ג דלא הוה שייך קרבן חובה קודם החטא מ"מ הוה שייך קרבן נדבה לתוספת עליו. והנך תנאי סברי דכל שלא היה שם חובה אפילו נדבה לא הואי ומה גם שאם לנדבה לא שייך למימר ויניחיהו בג"ע לעבדה דמשמע שהוא צווי. ואמנם כילקוט ראיתי דגריס מה שמירה לשעבר אף עבודה לשעבר ולא ידענא לכיון אמרא.

ד"א לעבדו זו תפלה אתה אימר זו תפלה כו'. כצ"ל. והנה בגמרא רפ"ק דתענית (ב א) מפרש לה כהך ד"א.

ואע"ג דמייתי ראייה מדוד הוצרך לאתויי מדניאל נמי משום דמקרא דדוד לא שמעי' אלא שהוקש' לקטורת אבל לא לעבודת קרבן. ומקרא קמא דדניאל מפ' ליה הכי (דניאל ו יא) וזמנין תלתא כו' ומצלא (ומורי) [ומודא] קדם אלהיה כל קבל די (הוה) [הוא] עבד (מקדמת דנא) [מן קדמת דנא], דהול"ל כל קבל די הוה מצלי כו' מאי עביד, אלא ה"ק דהשתא שהיה אחר החרבן הוה מצלי תלתא

ליה ליתן את האמור של זה צוה. ומה שאמר עוד (ו) כי כבר דרשו בעפרי צוה הפסוק דרשה אחרת שהיא לעבוד ה' בכל לבנו בלמוד תורתו וכו' עשיית מצותיו, הנה אין מנאין משונה על הרב שלא לקח זאת הדרשה כי כל אחד חפש הדרשה המהימנה בעיניו ויחר בפשט הפסוק. ומה שאמר עוד (ז) כי מה שאמרנו עבדוהו במקדשו אין פירושו

במקדשו, הנה אין לו שום ראייה צוה ודעה הרב שפירושו במקדשו. וראיתי למחבר"ר דוד ויעל שאמר בכתב תורה שלו בעשה של תפלה קימן ו' שגראה לו להביא עוד ראייה שמצות התפלה הו' לאוריתא ממה שאמרנו בפרק מי שמתו (דף כ: ב) דמה שהנשים חייבות בתפלה הוא לפי שהיא מ"ע שאין הזמן גרמא

ואמר שפירושו הוא שאין לה זמן קבוע לאוריתא דאי מדרבנן יש לה זמן קבוע ודמתינן פתח השחר עד חלות וכו' ואמר שאם מצוה התפלה היא מדרבנן ויחייב חייבו זה הנשים מטעם דהו' מ"ע שלא הזמן גרמא הרי היא מצוה שהזמן גרמא מדרבנן שהם מקנו לה זמן אלא ודאי ממה שאמרנו דנשים חייבות זה מפני שאין לה זמן קבוע אנו מבינים שהיא מן המורה ע"כ כוננו. וי"ל שאין משם ראייה כלל כי גם שהתפלה היא מצוה מדרבנן מ"מ נוכל לומר זה שאין הזמן גרמא לפי שמה שהקנו אלו המונים אינם לעבודת רק למצוה דהא הפלה רחמי ניהו וכל עם הוא זמן רחמים וראיה ממה שאמרנו שם וחיובים בתפלה דרחמי ניהו מהו דחימא הויאל וכמידי זה ערב ובקר וזהו הדין שמה שהזמן גרמא דמי קמ"ל. הנה שאפילו שאמר זה הכתוב ערב ובקר וזהו הדין לא השווה למצוה שהזמן גרמא אחרי היותה רחמים וכו"ש שלא יתשונה למצוה שהזמן גרמא על הקנהם שתקנו חפלת השחר עד חלות וכו', דאלמ"ה היה להם להוכיח שם גם את הקנהם ששינוי במשנה ילומר מהו דחימא הויאל וכמידי ערב ובקר וזהו הדין ויתן נמי חפלת השחר עד חלות וכו'.

לב שמה

הפלה עמנה דכיון שאין לה קבוע מן התורה יכול היא ללאה עדיין בתפלה שימלא במנהג וכן אם נסתפק בתפלת המנהג לא יחזור ויחפלה אותה מספק אפילו אם יש שהיא ביום כיון שזמן התורה כבר יא' בתפלה שהתפלה אכלה או דלא לא התפלל לא בשחרית ולא במנחה וזכר ששם אלא אז לא יתפלל לא יהיה לו עוד היות להתפלל כלל ויעצור היום לא אמרו צוה אינו חוזר ומתפלל דכנה"ג דמשיית שאינו יכול לתקון עוד הוא אינו רשאי לנצל עיקר התפלה שהיא מדאורייתא: **כתב** עוד ושאם התפלה אינה מצוה בכל יום מתי תהיה המצוה הזאת מוטלת עליה מתי וכו'. ומה שנאמר בספרי לנעדרו וזאת המצוה היא עכ"ל. וזה שאמר שאם התפלה אינה מצוה בכל יום מתי תהיה כו' נראה שהיא כמו הקדמה אל מה שרצה להקשות מחמתן יומין דרב יהודה בשלא יעלה על לב שמה שאמרנו שאין זמן קבוע לתפלה הוא מיום עד כמה ימים ונפי זה לא היה מקום להקשות מרב יהודה נהיה קאמר כי זה אי אפשר שא"כ מתי תהיה המצוה כו' וא"כ קשה מרב יהודה שכיון שהמצוה בכל יום היא עומד תלמין יומין בלא חפלה. ומ"מ הא קשיא לי למה הוצרך הוא וז"ל להוכיח שהתפלה בכל יום מהכרח המצוה דאל"כ מתי תהיה כו' דכיון דלהרמב"ם אמי לאקשוני מתי דידיה הוה ליה לאקשוני דהא כתב דהיא פ"א מהל' תפלה מ"ע להתפלל בכל יום שנאמר ועבדת את ה' אלהיך קשה מרב יהודה נדקדק בכל יום נהאי קרא היכא רמיזא. ויכול הייתי לומר דמסתמא ודאי בכל יום קאמר ומהכרח המצוה לעיל דאי לאו בכל יום מתי תהיה. אבל יש לדקדק עוד אמאי לא אייתי קרא לנעדרו בכל לבנו כיון דסוף סוף נר"ך לוי שאמרנו בו חכמים ולעבדו זו חפלה, והרב כד"מ הקשה זאת ומוקף יע"ש. ואינו אומר דלא אייתי הוא קרא לנעדרו משום שאין שם רמז לכלל יום ואייתי קרא דיעבדת דמתיך ליה ונר"ך את לתמן ואת מיימך דמדתה כבר התפלה בצרכה הלחם והלחם לרבו בכל יום א"כ גם התפלה בכל יום לנר"ך מווי. ואמר זמן רב שכתבתי זה מאלתי בספר לנס משהי בשם ספר קרית ספר כן נאשר כתבתי אלא שהוספתי את מאו טעך משלי ראייה ממה

קנאת סופרים

וחייבין בתפלה וכו' אלא כפי דעת הרב התפלה מכלל מ"ע שאין הזמן גרמא תחשב מדאורייתא ולפיכך הנשים חייבות בה וכמ"ש הרב בחבורו בפ"א מהל' תפלה חז"ל ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפלה לפי שהיא מ"ע שהזמן גרמא ע"כ. וכן משמע שהיא דעת הר"ן ז"ל בפ' מי שמתו וכו' הוא לפי נוסחאות התלמוד דגרסי שם עלה דהורא מתני' תפלה פשיטא כיון דכתוב ערב ובקר וזהו יגו' כמ"ע שהזמן גרמא הו' וכו' ועיין שם ברש"י ותוס' ועוד בפ"ג דברכות אהזיל גידלה תפלה מכל הקרבנות ואין סברא שיאמרו זה אם לא היתה עיקרה מדאורייתא יעוד ראייה מן התוספתא שהביא הרב לקמן ברי"ע סי' י' כשם שכתבתי תורה קבוע לקי"ש כך נתנו חכמים זמן לתפלה דהיינו לומר דמנהג של תפלה דוקא הוא מדברי חכמים אבל עיקרה מדאורייתא היא כולה מדרבנן היא מה חידשנו בא להודיענו שתול לקבוע

של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו מנין לעיקר תפלה מצוה מהכא את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, ואמרו עבדוהו בתורתו ועבדוהו במקדשו, רוצה לומר הכוון אליו להתפלל שם כמו שבאר שלמה ע"ה. (בפרשת ואלה המושטים, אהבה הלכות תפלה וברכת הכהנים פ"א):

ואמר שפירושו הוא שאין לה זמן קבוע לאוריתא דאי מדרבנן יש לה זמן קבוע ודמתינן פתח השחר עד חלות וכו' ואמר שאם מצוה התפלה היא מדרבנן ויחייב חייבו זה הנשים מטעם דהו' מ"ע שלא הזמן גרמא הרי היא מצוה שהזמן גרמא מדרבנן שהם מקנו לה זמן אלא ודאי ממה שאמרנו דנשים חייבות זה מפני שאין לה זמן קבוע אנו מבינים שהיא מן המורה ע"כ כוננו. וי"ל שאין משם ראייה כלל כי גם שהתפלה היא מצוה מדרבנן מ"מ נוכל לומר זה שאין הזמן גרמא לפי שמה שהקנו אלו המונים אינם לעבודת רק למצוה דהא הפלה רחמי ניהו וכל עם הוא זמן רחמים וראיה ממה שאמרנו שם וחיובים בתפלה דרחמי ניהו מהו דחימא הויאל וכמידי זה ערב ובקר וזהו הדין שמה שהזמן גרמא דמי קמ"ל. הנה שאפילו שאמר זה הכתוב ערב ובקר וזהו הדין לא השווה למצוה שהזמן גרמא אחרי היותה רחמים וכו"ש שלא יתשונה למצוה שהזמן גרמא על הקנהם שתקנו חפלת השחר עד חלות וכו', דאלמ"ה היה להם להוכיח שם גם את הקנהם ששינוי במשנה ילומר מהו דחימא הויאל וכמידי ערב ובקר וזהו הדין ויתן נמי חפלת השחר עד חלות וכו'.

לב שמה

שכל בעלי קריין אע"פ שאין להם מים אין מחפלין עד שירצו עכ"ל. ופשטא דמילתא דאין מחפלין לגמרי משמע כלומר אפי' שיעצור היום והרמב"ן ודאי מזה עשה עיקר וישגוה טעם לרב דבתי. אבל הא קמן תלמודי ה"ר יונה כתבו שם בשמי זה שכתב הגאון דאין מחפלין עד שירצו אינו נראה לגמרי הרב ואם אין לו מים או אפי' שיש לו מים ואינו עובד או אינו רוכץ אפילו הכי אינו מפסיד התפלה מפני קר ע"כ. ומאחר דחילוף פירושים יש בדבר אין כאן שום קושיא להרמב"ם כפי פירושו זה פשוט: **דבר** הרמב"ן ז"ל בנפק משנה זכר ונעומו של הרמב"ן מבעל קרי ושיעור עליה מה שאמרנו בבעל קרי אינו מחפלה היינו חפלה נכנס זה ג' פעמים ביום אבל אמר הוא לעצמו חפלה קרה פעם אחת ביום עכ"ל. ונראה לי דאין חירוי זה עולה יפה משום דהם לעיל חנן במתניתין היה עומד בתפלה וזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר ופירש"י לא יפסיק לגמרי אלא יקצר כל צרכה וזכרה ואומר כל צרכה בקוצר ע"כ. והנה על זה שאמרנו בגמ' עעמא דאחמיל הא לא אחמיל לא יתחיל ופירשו עעמא דאחמיל ומש"ה לא יפסיק אלא יקצר וא"כ אם מ"ש עוד הא לא אחמיל לא יתחיל מפרשין לא יתחיל בתפלה י"ה ארוכה אלא קרה כמו שמהר"ק אומר מתי אינא בין אחמיל ללא אחמיל בין הכי וינין הכי חפלה קרה הוא אמר. ועוד שהמס' כתבו שם כד"ה הא לא אחמיל וא"מ אימא בדבדור קאמר הא בצרהור שפי דמי, וי"ל דמשמע לא יתחיל אפי' בצרהור מדלא קאמר יקצר בדבור ע"כ. והדברים ק"ו לא יתחיל משמע אפילו בצרהור כ"ש דמשמע אפי' בדבור דלא יתחיל כלל אף בקיצור:

הרמב"ן חזר וכתב על הרב ועוד מי שנאנס ולא התפלל שחרית ובמנהג נסתפק אם התפלל אם לאו לדברי הרב היה נר"ך לחזור ולהתפלל והם פסקו שלעולם בכל ספק בתפלה אינו חוזר ומתפלל מפני שהוא מדרבנן עכ"ל. וזה ג"כ נ"ל שהרמב"ם יפרש שכתבתי שיש חירון על הספק הוא שאמרנו אינו חוזר ומתפלל כמו שנסתפק בתפלה שחרית אם התפלל אותה אם לאו אינו חוזר ומתפלל אותה

כ"ג ולא פליגי עלה הרמב"ן ז"ל לומר שהיא אסמכתא ואע"פ שדבר שבמקדש הוא ולפיכך יקרא עבודה דכתובים עבודה מתנה אחו' את כהונתכם כמ"ש רמב"ן ז"ל בפ"י החומש פ' ואתחנן שייך נמי כד"ג בתפלה כמו שפי' ז"ל עליה איהודי עבודה שבלב זו תפלה וכמו שהביא הוא ז"ל ג"כ שם מה שאמרנו עבדו בתורתו דללמוד התורה ולהגות בה גם היא עבודה לפניו וגם ממה שפירש כן הרב לישן ספרי לעבדו במקדשו דהיינו לבוין אליו להתפלל שם כמו שביאר שלמה ע"ה ע"כ, פ"י מסא' דכתובים והתפללו אריך דרך ארצם ולא הבתי פירושו של הרמב"ן ז"ל בהשטתת ברייתא השנייה בספרי עבדוהו בתורתו עבדוהו במקדשו דהיינו לומר שיעבדו אותו במקדשו בעבודת הקרבנות והשיו והתשתחויות דמאי אשמעינן בואת הדישה והלא עבודות האלה נצטוו בפירוש בתורה וגם הם בכלל המצות דהחזיר עלינו ברישה

12

Isaac ben Joseph, of Corbeil

ספר

עמודי גולה

הם שבעה עמודי עולם

אשר חצב ויסד יסודותו בהררי קדש מרנא ורבנא
רשכנה גרבינו יצחק מקורביל בעל התוספות
אשר נקרא בשם ספר מצות קטן

שמו נודע ומפורסם וענין הספר ומהותו תמצא בהקדמתו:
(ע"כ דברי השער הראשון) שנדפס בק"ק לאדי בשנת
תקס"ה וזה רבות בשנים שלא נמצא הספר הקדוש
הזה אף אחד בכמה עיירות גדולות. והוצאתיו לאור
בעזרת השם יתברך.

גולה

עמודי

ה"ק דוד הארפענים

מלפנים דומ"צ דק"ק נאק"ק
ובעת הופק"ק קלויזענבורג

נדפס מחדש בישראל
בהוצאת חברת "מפיצי אור" תש"ט

המחלוקת. וגם משל הקדמוני יהיה לעד, אם יקשור אדם ג' שבטים יחד לא ישברם
 גבור שבגבורים, וכשהם אחרים נפרדים אפילו חלש שבחלשים ישברם. והנה לכל
 כו', השנאי יש תקוה הוץ מאותה שנאה של קנאה, לכך ירחק אדם לבו מן הקנאה
 כי היא מנציאתו מן העולם, כמו שאמרו חכמים (אבות פ"ד) כה, גם מביא דקב בעצמותיו
 שנאמר דקב עצמו קנאה, ואשרי מי שאין בו קנאה, רבי אחאי בן יאשיה כו'
 שלא ניקבו עצמותיו.

ט, רמב"ם וסמ"ג לא מנו מצוה זו לא בכלל עשין ולא בכלל לאין, אך
 רמב"ם הלכות רעות פ"ו מנה מצות הוסחה, וכן סמ"ג עשין י"א ובלאוין
 ד' והוא עצמו זכרה ס"י קרב.

למור ערלת לב ט' שנאי (דבריו י) ומלתו את ערלת לבבכם, פ"י לאדונך
 את התוכחות ולאחי מי שזוכתנו, וגם שלמה המלך עיה כתב בספרו (משלי ט'
 לחכם תוכח ויאהבך, ובמצוה זו יש לאו שנאמר (דברים יוד) וערפכם לא
 תקשי עיך.

י, רמב"ם הלכות עבודה עכ"ם פ"ד סור י"ד סימן קע"ט ורמב"ם וסמ"ג
 לא מנו מצוה זו בכלל מצות עשה

להיות תמים שנאמר (דברים יח) תמים תהיה עם ה' אלהיך פ"י שלא
 ישאל בכלדיו ט' לידע העתידו אלא אומר מה שרצה הבורא יעשה ולא יחקר
 מה שיהיה כדאמרינן (ברכות דף י) בהדיה כבשי ט' דרחמנא למה לך.

יא, רמב"ם הלכות תפלה וסמ"ג עשין סימן י"ט סור איח סימן פ"ט וצ"ח

7 ← להתפלל בטנה בכל יום שנאמר (דברים יא) ולעבדו בכל לבבכם.
 ודרשו רבותינו ז"ל (ספרי פ"י עקב לה' וברושל' התפילה השתר' ותענית דף
 ב) איזהו עבודה שהוא בלב הוא אומר זו תפילה בכונה. להתפלל בכונה פ"י
 אף על פי שעקר תפלות הרבנן מכל מקום יש תפלה שהיא מן התורה דכתוב
 (דברים ד) ובקשת' משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל
 נפשך ולמדנו כמו כן בכל התפלות שתקנו חכמים מכאן ט' ומה היא כוונה

כז) ודוק לט"ך כשר כמו נתן ליהוה. כה) ר"ט ה"י רעות ט"ב. כו) שבת קרב. (קנאה ר"ת
 יקרה יחש יאשה יחמן כולם נכשלו עבור קנאה) כז) שבת שם.

ט, ט' ר"ן ההוכח' שבת דף צ"ח ברב"ה דף ל"א. ערבין דף י"ו וי"ט דף ל"א.
 י, ט' פ"י חזו"ם בטובים. ז) לשון סתר.

7 ← יא, ט' ואמר ה"י פ"ן סידו סדחשי' זה במצות עשה ש"ם תפלה מן התורה
 היא לעולם והכל לפי העת בעת צרה שלא תבא או שיוציאו המקום מהצרה וא"ן בזמן
 שבת המקדש קיים שהיו ישראל שוחים על אדמתם שקטים היו מתפללין על קרבנות
 צבור שיתקבלו ברצון כמו שתקנו חכמי מעשרות שהיו מתענין ד' ימים בשבוע ודרשה

שאמרנו ט' שיחשוב בכל חיבה פ"ן
 היה מנה מעות. ג) ואם אינו יכול
 ובמדרים. ואם אינו יכול לכוין בשח
 כח' בספרו כי טוב מאד לכוין בהו
 עשרה חיבות כנגד חיבות שיש בתמי
 ולא יכוין בשבתו של הקב"ה מהייב
 מלך בשר ודם היה מדקדק בדבריו
 בא לאדם מהשבת. בעודו בתפילתו י
 אם יבקש דבר אל יצפה לומר מה
 הדברים שאמרו חכמי (ברכות דף
 שהקב"ה יביאנו בהסרה. ומה שאני
 משועבד לבוראי שאני צריך ממנו מ
 ומכחלין הלמדו תורה להתפלל, ט'
 יוחאי והבריו אל יבטל וקום ל' כ'
 ז. ולדין כיון דקבלינן עלך כחובה
 את הנלוי. ו' ושלא יהא דבר הוצין
 לבין הקור אינו הוצין הואיל וקטועין
 אם הוכיח טל לא יחזור ואם לאו
 לא יהנה, כדאמרינן בירושלמי (רתענ

בספרי מרנתיב השבתי להקדים לו במני
 מאתריך ואל תטה לצדדים ואל תפשוט
 גארה. אלא תשב וראשך כפוף שלא תו
 למשך הימנית על השמאלית והשב בא
 בתפילה שאין לה זמן קבוע מן התורה
 נאולה לתפילה וכן בערב. ואע"י דתקון
 ושיצ' מציא יד חובה ס' שאינו יודע י
 עצמו. העובר לפני התיבה צריך לברך.
 סלת. כיצד יעשה פעם ראשונה מברך
 הנלוי ויורד. עכ"ל. ג) ברכות דף ל' ולי
 לו לאדם להסיר כל מהשבות לבו וכל
 ויחשוב הדבר בלבו ט"ם ויציאו בפ"ו
 לפני המקום שנאמר תבין לבם הקשים
 בכל יום. תפילת צבור בכל יום יחד כי
 גופי עמו ותפילתו נישמעת. ט' שבת י'
 כתב בהג' צורבא סרבנן מכעו ליה לצ'ר
 איח ס' רליה. ז) דוקא שמונה עשרה
 יביל לנטלה סדומה בשבת דף ט' ט'
 יח) שם בתו"ם. יג) ירושלמי דתענית ט'

שאמרנו (ג) שיחשוב בכל חיבה מירושה וידקדק שלא ידלג חיבה אחת כאילו היה מנה מעות. (ד) ואם אינו יכול לכוין בכל הברכות כל שמנה עשר יכוין באבות ובמדרים. ואם אינו יכול לכוין בשחיה יכוין באבות (ה) והדרר אליעזר מנרמיהא כתיב בספרו כי טוב מאד לכוין בהתיימרת כל בריה וברכה כי יש בהן מאה ושלוש עשרה חיבות כנגד חיבות שיש בתפילת הגה וכן הדין עתה כי מי שמתכוין בשאלתו ולא יכוין בשבתו של הקב"ה מהיב את עצמו. ויש להשוב שאם היה עומד לפני מלך בשך ודס היה מדקדק בדבריו כ"ש לפני מלך מלכי. המלכים הקב"ה. ואם בא לאדם מהשבת בעודו בתפילתו ישתק עד שיגמור מהשבתו וחבטל. וכשתפילת אב יבקש דבר אל יצפה לומר מחמת תפילתו יביא לי הקב"ה שאלתו. כי זה מן הדברים שאמרנו חכמי (ברכות דף נה) שמוכרים עונותיו של אדם. אלא הישוב שהקב"ה יביאנו בהסדרו ומה שאנו מבקש ממנו כדי להזכיר אל לבי כמה אני משיעבד לבראי שאני צריך ממנו מזה ומזה. ואין זולתו יכול להביא ולעשות שאלתי. וכשתלין תלמוד תורה להתפלל (ו) אבל מי שתורתו אומנותו כגון ר' שמעון בן יוחאי והבירי אל יבטל. וקום לן ברב (ברכות כט) (ז) בתפילת ערבית דהיא רשות ז' ולדודן כוון דקבלינן עלן כחובה לא מבטלינן בהנס. (ח) המתפלל (ט) צריך שיכוין את הליה. (י) ושלא יהא דבר הוצץ בינו לבין הקוד. (יא) ואם ארזן ומנדל בינו לבין הקוד אינו הוצץ הואיל וקבועין הן. (יב) טעה בימיו הגשמים ולא הזכיר נשם אם הזכיר טל לא יחזור ואם לאו יחזור. בימות התמיה אם אסר מטר יחזור ואם לאו לא יחזר. כדאמרינן בירושלמי (התענית סג) (יג) המתפלל ואינו יודע אם הזכיר נשם אם

בשמי מרכיב תשמיז דרקדב לי במעדה כי במעדה (ט) כשתתפלל ביושב אל תסדך מאחריך ואל תטה לצדדים ואל תפשוט הידיך אל תרכיבם זה על זה. כי כל אלה הם סדר גאון. אלא תשב וראשך כסוף שלא תראה פני הוישב נגד הויז לדי אטוי ופשוט ידך תהא למדוך היטנית על השמאלית ותשב כאימה וברעדה. (עוד סצאתי הגיה נשים ועברים וחיבים בתפילה שאין לה זמן קבוע מן התורה ואינה מצות עשה שחוסן נרמה עכ"ה) כבקר כוסף נאולה לתפילה וכן בערב. ואע"ז דתקון רבנן השכיבט כתר נאולה כנאולה אריתתה דטיא. ושיצ מוציא ידי חובה מי שאינו יודע להתפלל. אבל היודע להתפלל אינו יוצא אלא בתפלת עצמו. העובר לפני התוכה צריך לטוב. ואם ספרס יותר מראי דומה לתבשיל שהקריחתו סלת. כיצד יעשה פעם ראשונה ספרס שניה מהברב. פי' מוכן עצמו. שלישית פושט את הידי ויורר. עכ"ל. (ג) ברכות דף ל' וליד (בירושלמי שם ט. ד) ואם הריס סאבורא שיש לו לאדם להסיר כל מהשכות לבו וכל דבר אחר מלבו בשעת תפלה ויכוין לבו אל מקום. ויחשוב הדבר בלבו טרם יוציאו בפיו וכן יעשי מכל דבר ולא יחטא ותפילתו וכה ומקבלת לפני המקום שאמר תבין לבם תקשוב אונך. וזי תפילת נשמעות. תפילי דוד ברטעות בכל יום. תפילת צבור בכל יום. יחד בין ריה ציב. וכל הבוסה בלילה בתפילה טככים וסולות גוהי עמו ותפילתו נשמעת. (ה) שבת י' ויא. ריס פי' תפלה סוד איח פיס וקץ. (הגיה. כתב מהי צורבא סרבני מבעי ליה לצלווי ברכותא דקבע וטרס.) (ו) ריס פי' דהלכו תפלה איח פי' חליה. (ז) דוקא שמנה עשרה אבל קיש בברכותה חובה. (ח) אטנם סאונס קל יכול לבטלה סמוכה בשבת דף ט. (ט) ברכות יד. ריס פי' תפילה איח ציה. י' שם ה'. (יא) שם בתוס'. (יב) ירושלמי התענית סג. עיין בתוס' התענית ט' וברכות ל' ריס פי' תפלה

סימן 6 ההגות חסידים חסידים ג. א.
תוספות ט"ז ב ד"ה
ט"ז:

ויקבלו שנית, וכמו שכתב הטור סימן ל"ה לענין מעריב, ומכל
מקום יראה לכתחלה שלא להשכים
כל ק"י: ב משעלה עמוד
השחר. היינו האור הנוגף
[ב] פלח המזרח קודם עלות השמש
עשה ותומש עשה, (הרמב"ם פ"ח
המשניות נרכות פ"א משנה ב). ר"ל
קודם הנך החמה, לאמרינן מעלות
השחר עד הנך החמה ה' מלין

עמרת זקנים

פ"א א יאם התפלל
משעלה עמוד השחר כו.
היינו בדיעבד בשעת הדחק,
המן עלות השחר הוא זמן
קודם שיראה את חבירו
כרוח ד' אמות אבל בזמן
שיראה את חבירו רשאי
לכתלה להתפלל רק
שלימצה מן המוכרח הוא
יותר טוב להתפלל אחר הנך
החמה מ"י.

**הגהות והערות על
הפתיחה להפרימ"ג**

א בפי"ח ט"ז שם כתב
להר"ף לא נקטין, אן כן
הוא גם דעת הרמב"ם. וכל
תנגד שמים שמתקן חיות
להר"ם, ועיין רש"י נרכות
ט"ז ד"ה הכי נקטין:
ב כבוד שמים נקט סימן:
ג תוכן ע"פ מגד שמים:

הגהות והערות

פ"א א בדיק כו מוכר דק
היין שחילת עם הנך החמה,
וימנע דברי הש"ע כדכתיב
טו' ה"ס דברי הגמלא נרכות
ט, ג וטו, ב ועיין פ"א
הגרי"ל פ"ק ט:
ג עיי"ש נמוספות ד"ה
תפלה:
ג דברי החסיד סופר כ"אן
ועמקו (מנליון) חסד סופר
על הש"ע הנדפס בירושלים
משי"ו, וכי נחידו שמים
סופר עמ"ס שנת לה, א
ר"ה ובעמק, בקל"ט שני,
ובעמק בסופו, פ"ט, ועיין
שה נכ"ס חסד סופר א"ח
סימן פ. ועיין ש"ס חסד
סופר א"ח סימן פג,
וכס"ה מהר"ש ס"ז
תפחות למהלך אה"ע סימן
ט:
ד עיין נכ"ס אה"ע הגרי"ל
סימן חט"ט פ"ק ה:

הלכות תפלה

סימן פ"א

הלכות תפלה וזמנה. וכו' ח' סעיפים:

א זמן תפלת השחר מצותה שיתחיל א עם הנך
(א) החמה (א) כדכתיב (תהלים עב, ה) "וראוך עם שמש
ג א וז) ואם התפלל ב משעלה (ב) עמוד השחר ג והאיר

פרי מגדים

פתיחה להלכות תפלה

מצות עשה אחת לטעור את ה' בכל יום בתפלה הר"מ ז"ל (ריש הלכות תפילה).

ויקבלו שנית, וכמו שכתב הטור סימן ל"ה לענין מעריב, ומכל
מקום יראה לכתחלה שלא להשכים
כל ק"י: ב משעלה עמוד
השחר. היינו האור הנוגף
[ב] פלח המזרח קודם עלות השמש
עשה ותומש עשה, (הרמב"ם פ"ח
המשניות נרכות פ"א משנה ב). ר"ל
קודם הנך החמה, לאמרינן מעלות
השחר עד הנך החמה ה' מלין

זוסבר [שם א, א] תפלה מן התורה בכל יום בפעם א' שני, ומדברי סופרים להתפלל בכל יום ב' תפלות שחרית ומנחה, ותפלת ערבית
רשות ועכשיו קבלוה חובה, ומדרכין יש לה זמן קבוע, ומן התורה די בפעם א' ואין לה זמן קבוע. ולפיכך נשים ועבדים חייבין
בה, הר"ם ז"ל בפרק א' מהלכות תפלה הלכה ב' והמחבר בסימן ק"ו [סעיף כן כן]. ומשמע אי הוה מצות עשה שהזמן גרמא פטורות,
אע"ג דנפקא ועבדום את ה' אלהיכם וכיך את לחמין ואת מימין (שמות כ"ג כ"ה), ואטו גברי בעי להתפלל על הלחם ומים ולא נשי,
דכהאי גוונא אמר בקדושין [וה, א] נשים חייבות במזוזה כו'. ועיין בלחם משנה [שם א, א] ופרי חדש [סימן] פ"ט [ואת א] בשם קרית ספר
[שם] (הוא המבי"ט) דמדכתיב וכיך לחמין שמעינן תפלה בכל יום, ובכל יום צריך לחם ומים. ומכל מקום אפשר דנקיט טעם יתור
מורוה, דמצות עשה שלא הזמן גרמא מן התורה, ומשום הכי חייבין. ואמנם בגמרא ברכות [כ"א א] [כ] גרים ורחמי ניהו, ועיין ב"ח
[סימן] ק"ו [ד"ה ובעל] דלהר"ם א' לא גרסינן, יע"ש. וי"ל דלהר"ם נמי פעם א' חייבין מן התורה דמצות עשה שלא הזמן גרמא, ושאר
תפלות חייבין מדרכנן, אף דמצות עשה שהזמן גרמא מדרכנן נמי פטורים כמו הלל כמו שכתבו התוספות שם [ד"ה כהפלה]. אפילו הכי
נשים חייבות הואיל ורחמי ניהו. ומיהו דאי טעם דרחמי נמי מדרכנן הוה, ומשום הכי נתן טעם לפעם א' דחייבות מן התורה דשלא
הזמן גרמא. ונפקא מינה ספק התפלל כלל אף פעם א' חוזר ומתפלל, דספק חזרה הוה, ובגמרא [שם כא, א] דאמר אין חוזר ומתפלל מיירי
בהתפלל פעם א', ועיין מ"א [סימן] ק"ו [אף ב] כתב אפשר דנשים חייבות פעם א' די, וממה שכתבתי כאן להך גירסא דרחמי משמע דחייבין
בשאר תפלות. ומיהו תפלת ערבית רשות, דקבלוה חובה, כזה יש לומר דנשים לא קבלוה חובה, עיין מ"א הלכות תפלת ערבית [סימן] ולו
סי"א א] ובהלכות שבת במוצאי שבת [סימן] רצ"ט סי"א טו] ויבואר א"י"ה [אשל אברהם סימן פט אות א; סימן רצ"ט אות טו]: ומה הוא התפלה שחייב
אדם בה להתפלל בכל יום, הנה הר"ם ז"ל ביאר שם בפרק א' מהלכות תפלה הלכה ב' שיסדר שבחו של מקום תחלה, ואח"כ שואל
צרכיו וצריך לו, ואח"כ נותן שבח והודאה על הטובה שהשפיע לו. והיינו נמי תפלת י"ה דידן, שלש ראשונות ואמצעות ואחרונות.
ואמנם שיסדר שבחו ואח"כ יבקש צרכיו למדו ממש רבינו עליו השלום [דברים ג, כג-ה] ואחתן החילות כו' אעבדה כו', וכמו שכתב
הכסף משנה שם דמן התורה הוה. אך מה שכתב [הרמב"ם] ולת אח"כ שבח, איני יודע מנלן, ובלחם משנה וקרית ספר [שם] תמהו כזה,
יע"ש. והנה שאלת צרכיו, אף שיש בני אדם שאין צריכים להם ולא חסר להם מכל טוב, מכל מקום צריך לבקש על העתיד שלא יחסר
לו לחמו ומימו, וצריך להתפלל עליו בכל יום אע"פ שיש לו, כפשוטא דקרא [שמות] ועבדתם את ה' אלהיכם וכיך את לחמין כו'.
גם אין צדיק אשר יעשה טוב, ויבקש מחילה מה'. עיין מה שאכתוב לקמן עמוד ב' [ד"ה והנה בילקוט] משם ספרי: וזה"ל תפלה
בכל יום חובה, משום הכי ספק התפלל או לא התפלל כלל חוזר ומתפלל תפלה א' עכ"פ, דהוה מן התורה. ומה שכתוב [שם כא, א]
בגמרא תפלה דרבנן, בוודאי לו שהתפלל פעם א', וכאמור [ד"ה ה"ם]. ועיין כסף משנה פרק א' מהלכות תפלה הלכה א. והנה ספק התפלל
לא לא התפלל כלל כל מעת לעת, ובליל ב' בחפלת ערבית מתפלל שמים עכ"פ, אחת למעריב ושניה לתשלומין של יום אהמול. אמנם
לאחר העיון אין צריך כהאי גוונא להתפלל שמים, דמן התורה כיון שעבר המעת לעת תו לא מחויב, ומעוות לא יוכל לחקן הוא, וכי
אמרינן לא התפלל מנחה מתפלל ערבית שמים הוא רק מדרכנן לא מן התורה, וא"כ בעבר כל היום וספק לו אם התפלל תו הוה ספק
דרכנן ולקולא, מאחר דתשלומין אינם אלא מדרכנן, וכדכתיבנא. ולהר"ם ז"ל יש קולא, דנשים חייבות רק פעם א' במעת לעת בחפלה,
הואיל ומן התורה אין לה קבע, ואיך תפלות הואיל ויש להם קבע פטורין וכמו שכתב המ"א בסימן ק"ו אות ב'. ומה שכתב [המ"א שם]
ואפשר, הוא דלגירסת הר"ם ז"ל [נכרכות כ, ב] מהו דתימא כמצות עשה שהזמן גרמא קא משמע לן, היינו דלא הוה זמן גרמא אבל די
בפעם א', דשאר הוה מצות עשה שהזמן גרמא מדרכנן, וכמו הלל דפסירין [ועיין] בפרי חדש [סימן] פ"ט [ואת א] כתב דמהא דספק התפלל
אין חוזר [שם כא, א] תפלה דרבנן מוכח דלא כר"ם ז"ל, וכבר ישבו בזה בכסף משנה דספק לא התפלל ג' אבל פעם א' התפלל, אלא
ידרוק לו משום דבתפלה גופא הוה מצי לאפלוגי בין פעם א' או לא התפלל כלל דחוזר ומתפלל. והביא שם ירושלמי פרק א' דשבת
[הלכה ב] ופרק א' דברכות [הלכה ב] מפסיקין לקריאת שמע ולא לתפלה אמר ר' אחא קריאת שמע [דבר] תורה תפלה אין דבר תורה, ר'
בא אמר קריאת שמע זמנה קבוע, ר' יוסי אומר קריאת שמע אין צריך כוונה תפלה צריכה כוונה. ומפרש הפרי חדש דסובר הר"ם ז"ל
ד' בא ור' יוסי ניידו מר' אחא, דסברי תפלה [דבר] תורה, יע"ש, ופסק כרביש. ואפשר מאן דאמר תפלה דרבנן סובר איפכא, דר' בא
ור' יוסי ניידו, [דסברא] [דסבריי] קריאת שמע נמי דרבנן, כנראה מכבלי [שם כא, א] שיש מחלוקת בזה, ומשום הכי הוצרכו לומר זו זמנה
קבוע וזה אין קבוע. ועיין מה שכתבנו בחידושינו [ראש יוסף] בשבת אמתניתין [ט, ב] ד"ה [ואם] וגמרא [שם ד"ה] אמר אביין דמפסיקין לקריאת
שמע, ולקמן א"י"ה אבאר עוד בירושלמי: ונפקא מינה טובא עור, במי שהיה אנוס ולא התפלל כל מעת לעת עד סמוך לשקיעת החמה
ואח"כ נודמן לו מצוה דרבנן. אם תפלה דין תורה קודמת לדרבנן, ואם תפלה דרבנן איזה שריצה יעשה. ואפשר להקדים
תפלה, דרחמי ניהו, אפילו הוה דרבנן. אלא להיפוך, אם נודמן לו מצוה דין תורה, אי תפלה דרבנן מצוה דין תורה עדיף. ועיין הלכות
מגילה [סימן] תרפ"ו סעיף ב] גבי מקרא מגילה ושאר מצות, ובפריי [משבצות] זהב אות כג: אשל אברהם אות כו-ן] מה שכתבתי שם: והוה יודע, אם
לא התפלל כל מעת לעת ונזכר בין השמשות, למאן דאמר תפלה דין תורה הוה ספיקא דאורייתא ולתוירא ומתפלל בין השמשות, שמא
עדיין יום הוה ושל יום אהמול הוה, וכמו שכתב הר"ן ז"ל בסוכה [נכ, ב] ד"ה [אמן] גבי לולב אחרוג בספק שביעי, דיום ראשון דהוה מן
התורה בין השמשות שלו צריך ליטול לולב, ועיין מ"א הלכות לולב [סימן] חרבן סי"א א. ואי"ה בפריי יבואר שם. מה שאין כן אם תפלה
דרבנן ואין לה עיקר מן התורה כלל, אם לא נזכר עד בין השמשות אין מתפלל, וימתין עד שיגיע זמן ערבית ומתפלל שמים ערבית, לא
בין השמשות שאין זמן תפלה כלל. גם אם הויר דאין לו תשלומין כלל בחפלה שאחריה, [ד] דרוקא כשווג יש זמן להשלים, והשעה אם
רוצה בין השמשות להתפלל למאן דאמר דין תורה מתפלל, ולמאן דאמר דרבנן אסור לו להתפלל, ואין לה תשלומין כיון דהוה מויד.
ולדין לכאורה תפלה דין תורה, וכמו שכתב המחבר באו"ח [סימן] ק"ו [סעיף ב], והר"ב ז"ל לא הגיה עליו כלום, ועיין יו"ד [כללים
הוראת] אסור ויתיר אות [ן] דאין נכנס בגדר הספק למיהו ספק ספיקא כאן [ן]. והמחבר והר"ב סובר [רבנן] [דאורייתא] [ן]. כתבתי זה ערב
יום כיפור התקל"ט, ה' יאיר עינינו בחורותיו, ויגאלנו במהרה בימינו אמן: והנה בילקוט בימנים א' סימן ח' [ומה קצב] הביא בשם ספרי
[דברים פ"טקא מג] על פסוק [מלכים שם, לו] רעב כי יהיה בארץ, שלמה פתח בשבחו של מקום וצרכן של ישראל וסיים בשבחו של מקום,
וכן דוד כו', וכן משה רבינו [בפרשת] וזאת הברכה [פתח בשבחו של מקום ויהי כישורן מלך [דברים ג, ה] [ככפירוש] רש"י ז"ל שם הקב"ה

בוצאות מכתב מלון זכרון גאלה
מכון: נושא

מלך בישראל), ואח"כ ביקש צרכן של ישראל יחי ראובן (שם, ו) וברכת שאר שבטים, וסיים בשכחו של מקום אין כאל ישרון (שם, טו). ולפי זה אחי שפיר מה שכתב הר"מ ז"ל (תפלה א, ב) סדר תפלה לסיים בשכח הוא מן התורה כמו שמצינו במשה כאן, לא מואחתן, ושכן אמרו ז"ל [בספרי] שם ושמונה עשרה ברכות כן הוא, יהודיע כוחו של הר"מ ז"ל שראה הכל, וכאמור: והוי יודע לעיני תפלה אם הדרור כדיבור דמי או לאו, יש בו מתלות, ויבואר אי"ה בסמוך. והנה המ"א ק"ו אות ד' בשם רד"א (הוא אכזריות עמוד צג) אין מברכין על תפלה מפני שאין קבע, כלומר הלאו יתפלל כל היום. וי"ל הרהורו סגי ואין מברכין על דברים שבלב, כמו ביטול עיני הלכות פסח [סימן] (תל"א) (תלב) [משבצות וזב אות א] דאין מברכין על ביטול [שהוא] ה' העיקר, יע"ש. וברכות קריאת שמע כתב רבינו יונה [ברכות א, א ד"ה אלן] וחיודושי הרשב"א ברכות [ב, א ד"ה ושי"מ ברכות] דלאו אקריאת שמע, [ולעיל] [כתבנו, יע"ש [ברכות יונה] בריש מאימתי. (עיי' כלי יקר לך על פסוק בראשית יב, ג ואברכה מברכך, לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון, אין מקומו פה). ואי"ה יבואר: פרי חדש סימן פ"ט [אות א] האריך מדניאל וכו'. ולפי מה שכתב הכסף משנה [תפלה א, א] י"ל תפלה אחת דין תורה והשאר דרבנן. וכפי מה שכתב הפרי חדש קולא לר"מ נשים אין חיובות כי אם פעם אחת ביום, והשאר מצות עשה שהזמן גרמא דרבנן פטורים. ועיין מ"א סימן [רצט] [סי' טו] דנשים [אין] [אין] מתפללים מעריב במוצאי שבת, שלא קבלוהו דהוה רשות, משמע אי חובה אסור להם לבטל אע"פ שלא קבלוהו, ואי"ה יבואר [אשל אברהם סימן פט אות א; סימן צט אות טו]. ומיהו אם כבר התפללה ג' פעמים קבלה עליה כבוד: ל

אשר

א עב. עיין מ"א. ואלה רבנן [סי' ק] ג' דמעריב נריך להמתין זמן רב, טורח הציבור, מה שאין כן בשחרית זמן מועט, יכולין להמתין גמ' הכנסת, יע"ש. והוא הדין בחורף אם יקדימו כו', יש להמתין, עיין מה שאכתוב אי"ה בלוח ג'. ועיין פרי חדש [אות א] האריך כי תפלה דין מורה או דרבנן, עיין סימן ק"ו נמ"א [סי' ב] המחבר כר"מ [תפלה א, א; א] ופיר המנוח עשה ה' דמן המורה הוה, ולכאורה להר"ם קולא, דנשים חייבות רק פעם אחת נעמט לעת, לגירסתו נכוח כ' ג' תפלה "פשיטא" מהו דמיא ערב ויבוקר וזהירי מות עשה שהזמן גרמא, קמ"ל, דמן התורה אין קבע, ואם כן כיון שהתפללה פעם אחת נעמט לעת, יאלה דין תורה, ואיך מלוח עשה דרבנן פטורות כמו הלל ודומה. מה שאין כן למאן דאמר תפלה דרבנן, וגרס דרמתי ינהו, מחויבות בשלש תפלות. ומיהו למה שכתב המ"א בסימן [ולט ס"ק טו], דוקא במוצאי שבת לא קבלוהו כו', ואפשר למאן דאמר דרבנן קאמר. מה שכתב הפרי חדש מדניאל [ו, יא] חומין תלמיא יכול בגולה כו' ועוד הוכחות תפלה דרבנן, הנה [לפי מה שכתב] הכסף משנה בפרק א' [הלכה א] מתפללה, יע"ש, אחי שפיר, דמן התורה פעם אחת נעמט לעת ד', ומדרבנן ג' פעמים, והך נמי ספק התפלל אין חזרו ומתפלל אחי שפיר, דיכול להתפלל תפלה אחרת, ולית כאן ספק תורה, ואי"ה בסימן ק"ו [אשל אברהם אות ג] ומשנת וזב אות ב] יבואר: ב בשערה, עיין מ"א. מתבאר לתוספות יום טוב מיל ב' חומשי שעה, ה' מילין עשר חומשין שני שעות. ולמה שכתב בסימן מ"ט [סעיף ב] מדיל רביעית וחלק כ' מהשעה דהיינו ח"י מנוטין, לפי החשבון עשר פרסאות ביום בינוני שנים עשר שעות, פרסה שעה וחומש שעה, שהם ע"ג מנוטין הלוק לארבע חלקים, נמצא מיל ח"י מנוטין, אם כן חמש מילין שעה

אברהם

ומתנה, ולאמנם מה שכתב הר"מ ז"ל הוה בפרק א' ברכות משנה א' מעלות השחר ממש, אצל האיר פני המזרח הוא מאחר, ומי יודע השיעור, ועיין מה שכתבתי בסימן נ"ח [אשל אברהם אות ב] ועיין מה שאכתוב בלוח ג': ג והדא"ר, עיין מ"א. הנה המעיין בטור לכאורה שלש זמנים, האיר לכתחלה, וכן ותיקין, ודענד עלות השחר. וכן כתבתי בחידושי [ולא יסור נכוח טו, כ ד"ה תפלה השחר], ועשה ראיתי בפרי חדש [אות א] כתב כן, ועיין נחלת לבי [סי' א] ברכי ב"י ז"ע, יע"ש. ולאמנם משמע בב"י [ד"ה ומן] שסובר כר"ש בריש פרק תפלה השחר [ברכות פרק ד סימן א] אם התפלל מעלות השחר והאיר יאל דיעבד, הא קודם האיר דיעבד לא, ובסעיף ח' אטה דשמואל ולוי בדרך המיזו לכתחלה מעלות השחר ממש, ומלא אין שוין דיעבד בביתו עם לכתחלה בדרך, ובסימן נ"ח בקריאת שמע הוה בסעיף ג' ד', יע"ש ובחידושי מזה [שם ד"ה והנה]. ועיין תוספות ברכות למ"ד א' ד"ה אטה מקדמי קודם "נך", ולא כתב קודם "האיר", שמע מינה דק שני זמנים יש. (ואם נאמר האיר עם יכיר ארבע אמות זמן אהי שפיר) ומכל מקום מה שכתב [המ"א] רבינו ירוחם אימי יודע למה לא הר"ש כתב כן, וכמו שכתב צאל הגולה [אות ב], ומה שכתב הפוסקים כתבו מעלות השחר, אימי יודע מי המה הר"ש כתב האיר יע"ש, וזל הר"מ ז"ל פרק א' [ג] מתפללה הלכה ו' ואם התפלל בשעת "השחר" מעלות השחר יאל, היינו בדרך כמו שכתב [שם] הכסף משנה, והגהות מיימונית [אות ו', ומיהו הא שאל דחק דיעבד לא יאל, ומאוס הכי נקיע לה דיעבד, בדרך דחק לכתחלה נמי ועיין [לבוש] [סעיף א], הקשה נחלת לבי [סעיף ח] בסעיף ח' [נלשט] משמע דחק לכתחלה, ובסעיף א כתב דחק דיעבד דווקא, והנה היה להקשות דדחק חף מעלות השחר בלא האיר יאל, אלא י"ל דחק בביתו

באר היטב

שמתנו על שטורח ציבור הוא שילבו לכתם ויקנאו שנית ומכל מקום יראה לכתחלה שלא להשכים כל כך: (ב) עמוד השחר. היינו האור הנוצן [ב] פלמ

ביאור הגר"א

א [א] [נשיא אן בדבתיב ברי. שם [ברכות] ט' ב' כ"ט ב': [ב] יאם בוי. כמו שכתוב שם [ברכות] ל' א' ועיין תוספות שם ד"ה אבוה כו', וכמו קריאת שמע, וכן כל שמוצות ביום כמו שכתוב סוף פרק ב' דמגילה [ב, א]. וזמנה הוא בזמן התמיד כמו שכתוב שם [ברכות כו, ב]. ואמרינן בפרק ג' דירמא [כח, א] ובריש פרק ג' דתמיד [משנה ב] צאו וראו כו', והוה שכתב [הש"ע] והאיר

פא (א) החמה. כמז רש"ל בתי הסליחות ראו לזהר מה שרגילין להקדים קודם הן החמה ואינו נכון עכ"ל. וכגן המגן אברהם [סי' א] ואפשר

הגהות רע"א

פא (א) [שיעור] זכן תפלת השחר. מה שאין אלו מתפללים נפרשה כפיס כמו שמינוי נמקרא כמה פעמים וצוהר הקדוש [נמדנן קמה, א גרע"מ] ובפרקי דרבי אליעזר [פרק מד] היינו כיון דעכשו האומות עושין כן וכמו שאמרו חז"ל [ספרי דברים פסוקא קמו] על פסוק [שם טו, כג] לא תקים לך מזבחה, באל שנת סימן ע"ד [דף קול]:

מחצית השקל

ר"ל קודם הנץ החמה. ר"ל, שלא תטעה מה שכתב קודם עלות השמש ר"ל עליית גוף השמש שהוא זמן ארוך אחר זה, ועיין לעיל ריש סימן ג"ח. אלא ר"ל קודם תחלת עלייתו, דהיינו הנץ החמה. ונראה כי דעסק כ"ד ט"ז, ר"ל, וסבירא ליה דשיעור מיל היא רביעית שעה וחלק כ', א"כ שיעור ד' מיל עולה שעה וחומש מצומצם: יכ"ב מקוב דבריו פותרים י"ב שכתב בפסחים פרק ג', דשיעור מיל היו ב' חומשי שעה, א"כ למאן

פא (א) עם הנץ החמה ב"י. וכמו שכתב הטור סימן ר"ח כו', דמהאי טעמא הקילו לקרות קריאת שמע של ערבית קודם צאת הכוכבים ומתפללים ביום, כיון שכבר מקובצים הציבור לתפלת מנחה ואם יצטרכו להחבקץ שנית לערבית יהיה טורח מרובה, ע"ש: שלא להשכים כל כך, ר"ל, לסליחות לא ישימו כד שסיימו הסליחות יהיה הנץ החמה: [סי' ב] משענה בוי. [הרשב"ם]. בפירוש המשנה פרק קמא דברכות משנה א':

אוצר מפרשים

שיעור תימך כמגדל נויא לטבריה שהוא מיל, והנה מגדל נויא וטבריה ידועים הם ואפשר לשיעור בהם והשתא אי סלקא דעתך שהשיעור הוא מיל קטן דב"ב וחצי מנוטין, אם כן עולא ורבא דפסחים דף צ"ד [ג'א] פליגי ארריש לקיש לדרידוהו היו מיל כ"ד מנוטין, ובל כי האי הוה ליה להשיש למימר ופליגי ארריש לקיש, אלא על כרחן מגוביא לטבריה נמי הוי כ"ד מנוטין וריש לקיש קא קרי ליה מיל אדאיהו טעה נמי בקדמא וחשובא כהני רבנן דפרק מי שהיה טמא [שם, הרשחא נהו ולענין מיל לא קיימא לן כוונתה, מכל מקום בשיעור תימך לא פליגי רחוי כמגדל נויא דהיינו כ"ד מנוטין דהיינו ב' חומשי שעה, ועיי"ש הטב ודו"ק. אמנם עתה מצאתי בספר קדמון הנקרא כפתור ופרח דמיתתי ליה בעל

פא א [מ"א פקד] ג"כ"א הא לך כללא דהאי חושבנא, אם תחשוב י"ב שעות מעמוד השחר עד צאת הכוכבים ובהם מ' מילין לכולי עלמא יגיע לכל מיל ח"י מנוטין, אך הרמב"ם [מחשב י"ב שעות מהנץ החמה עד השקיעה לכו, ואי סבירא ליה מעמוד השחר עד הנץ החמה ה' מילין, וכן משקיעה החמה עד צאת הכוכבים, נמצא לא יהיה מהנץ עד השקיעה רק ל' מילין ובהם י"ב שעות ויהיה כ"ד מנוטין לכל מיל, והוה כמו שכתב התוספות יום טוב בשמו פרק ג' דפסחים [כשהן כן]. אבל האמת הוא דסבירא ליה להרמב"ם כמאן דאמר מעמוד השחר עד הנץ החמה ד' מילין, וכן משקיעה עד צאת הכוכבים, ונשאר מהנץ החמה עד השקיעה ל"ב מילין ובהם י"ב שעות, עולה לכל מיל כ"ב מנוטין וחצי והוא

א. טור נסימן קכ"ב:
 קה א. נרכות ל'
 [ע"כ]:
 א. מוספות שם ד"ה
 כרי, רבינו יונה שם, ב
 סוף ד"ה כמה:
 קו א. כ"י ד"ה כל:
 א. נרכות י"ו [ע"כ]:
 ב. רמב"ם פרק ו'
 מהלכות תפילה [אלה י'
 פירוש המשניות נרכות פיג
 משנה א]:
 ג. שם בגמרא כ"י [ע"כ
 וע"כ]:
 ג. רש"י שם ע"כ
 ד"ה ותיבין:
 ד. שנה י"א [ע"כ]:

ציונים לרמב"א

(י) סעיף א:
 קו א. כ"י סימן ע' ור"ה
 [מנ]: (י) סעיף ו:
 ג. כ"י ד"ה מין בשם
 הר"ן [שנה ה, ב ד"ה ואין]:

עברת זקנים

קו א. פטורים מתפילה.
 והו דעת הרמב"ם [מפלה
 ג. י. אבל בטור משמע
 ודוקא את שהמטה צריך
 בהם, הא שאר מלווי המת
 חיובים גם בתפלה:
 ב. ואם יצוה אחרים אינו
 פוסק, אפילו לקריאת שמע
 אינו פוסק, ודוקא אם
 יתבטלו מלמוד כשפוסק,
 אבל אם לא יתבטלו צריך
 להפסיק [כ"י סימן ע' ד"ה
 מק"כ]:

הגהות והערות

קו א. בדפוס לעמנונג
 העסק כחן עוד הוזהר
 באינו לשון, ואחרי כונן
 "אמר המעתיק לפס הרי"א
 נראה שדברי הגאון י"ל המה
 כשלים אל לא יתייבשו
 אם ההמטה ואחזקו אותה
 והמעין יעין":
 קו א. כ"י בבהירות אמ"ד
 מ"א נכר הגולה, ואחריו
 נמחזקות הכאר הטע
 ומשנה נזכרה וכן החיים,
 יש כאן רק ב' שגישים,
 וסעיף ג הוא המשך
 לסעיף א:
 ב. כ"י הדפוסים נדפס
 ס"ק א' דהמנ"א כ"י
 הפע"ק, וטעות הוא, וכן
 חיקן המקור חיים, מוספת
 שנה ודגול מרננה בשלשן
 הטהור:
 ג. כ"י הדפוסים נדפס
 אות א' דהמנ"א כ"י הפע"ק,
 וטעות הוא, וכן חיקן המקור
 חיים:
 ד. חיקן ע"פ הבהירות
 פארצק מקע"ט:
 ה. כ"י הדפוסים חיקן
 ס"ק א' כ"י הפע"ק, וטעות
 הוא וינייבשו י"א

קה

א שתי תפלות. דוקא תפלת י"ח (כן משמע בטור): ב ארבע אמות. אפילו אינו רוצה לחזור למקומו אלא אם מתפ

במקום שעומד שם, עיין סימן קכ"ג סעיף ב' בהגה:

קו א. פטורים מתפלה. דתפלה דוקא * בעמידה, ואין יכולין לשהות כל כך (כ"י ד"ה ומ"ש, בשם תלמידי רבינו יונה נרכות ב ד"ה אלו). וקשה, דתפלתו דרך הילוכם מידי דהוה אמתפלל נדרך. וי"ל בשעה שהולכים היו לכו עומקים במנוה ופטו

מתפלה. ומכל מקום בקריאת שמע חייבים דבכל יכול לקרות, עיין סימן ל"ח [סעיף ה בהגה]: 7 ב מצות עשה. כן כתב הרמב"ם [מפלה א, ב, דקצ"ח ליה [ספר המנוח עשה ה]

דתפלה מלות עשה דאורייתא הוא דכתיב [דברים יא, יג] ולעבדו בכל לבבכם וכו'. אך מדאורייתא די בפעם א' כיום ובכל נוסח שירצה, ולכן נהגו רוב נשים שאין מתפללות בתמידות משום דאומרים מיד צוקר סמוך לנטילה איזה בקשה, ומדאורייתא די כה, ואפשר שגם חכמים א' לא חייבו יומה. והרמב"ן [בהשגות סס] סובר תפלה דרכו, וכן דעת רוב הפוסקים, ועיין בתוספות דרכות דף כ' ריש ע"ב ובסמ"ק [סימן יא בהגה אות א]

ד. כתב שמונה להתפלל בעת זרה: ג חייבים לחנכב. ומכל מקום רשאי ליתן להם לאכול קודם התפלה, וכמו שכתבתי סימן קס"ט [ס"ק א]. ועיין סימן שמ"ג [ס"ק ב]:

ד. מפיסק לקריאת שבע. וזריך לנכך לפניה ולאחריה (רמב"ם פרק ב' דקריאת שמע הלכה ה). והא דאמרינן [שנה ג, ב] דלניש ומללי,

היינו קריאת שמע (מוספות דף י"א ע"א במסכת שבת ד"ה כגון רבי), שמע מינה דקצ"ח להו דאף שהפסיקו לקריאת שמע חוזרי ללימודם, ואסור להם להתפלל כיון דנלאו הכי אין מצטלים מלימודם אפילו רגע. אין מצרכים על התפלה מפני שאין לה קצב (ר" אבדורהם עמוד ג): ה אינו פוסק, מכל מקום לימוד הלכה שיש בה יציאת מנרס כדי להזכירה בזמנה, ואחר לימוד יגמור כל קריאת שמע (כן הוא בגמרא דרכות דף י"ג ע"ב), עיין סימן ע' סעיף ד' [ס"ק ה]. דברי העולם תמיד ס"ק (ה') [1] תמוהים: ו אינו פוסק כ"ל. אע"ג דבסימן פ"ט [סעיף 1] פסק דאסור ללמוד משהגיע זמן תפלה, דלא כהר"ן [שנה ה, ב ד"ה ואין]. מכל מקום אם התחיל אינו פוסק, כן נראה לי:

ג. מי שתורתו אומנותו כגון רבי שמעון בן יוחאי וחביריו ד מפסיק ד לקריאת שמע ולא לתפלה אבל אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

אחר שפייס שמונה עשרה ברכות קודם אלהי נצור יבול לענות קדושה וקדיש וברכו: (ועיין לקמן סימן קכ"ג י')

סימן קה

דין המתפלל שני תפלות. וכו סעיף אחר:

ה. המתפלל א שתי (א) תפלות זו אחר זו צריך להמתין בין זו לזו * (א) כרי הילוך ב (ב) ארבע אמות [2] כרי שתהא דעתו מיושבת להתפלל בלשון תחנון:

סימן קה

מי הם הפטורים מתפלה. וכו ג' * סעיפים:

א. כל הפטורים מקריאת שמע פטורים מתפלה וכל שחייב בקריאת שמע חיי בתפלה * [2] חוץ מהמלוין את המת * שאין לבטלה צורך בהם שאף על פי שה (כ"י חייבים בקריאת שמע (א) א * פטורים מתפלה:

ב. ונשים ועבדים שאף על פי שפטורים מקריאת שמע חייבים בתפלה [2] מפני שהי ב מצות עשה (ב) שלא (א) הזמן גרמא י' וקטנים [7] שהגיעו לחינוך ג חייבי [2] לחנכב:

ג. מי שתורתו אומנותו כגון רבי שמעון בן יוחאי וחביריו ד מפסיק ד לקריאת שמע ולא לתפלה אבל אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו א. כ"י א' אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה: הגה י' [1] ו' וא לומד לאחרים ד' (7) אינו פוסק כמו שכתבנו לעיל סימן פ"ט כ"י ומכל מקום פוסק וקורא פסו ראשון של קריאת שמע [1] [1] ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרא קריאת שמע ו אינו (7) פוסק כלל:

ב. אחר שפייס]. עיין סימן קכ"ג:

קו **(א) פטורים.** עיין ט"ו. הציון דאוי אח"כ מלוין כו"ו, כפירוש רש"י ריש מי שמתו וברכות יז. ב ד"ה אלו ואלו, והשמיט טעם הר"ר יונה ונש"י. יב ד"ה אלו. דפטורים משמע אפילו יעבור זמן תפלה כפירוש רש"י שם, ויתפלל מהלך, וכמו שכתב המ"א [ס"ק] א, ועיין סימן צ"ד בטו"ו [ס"ק] ה'. ואם עבר זמן התפלה באנו למחלוקת הט"ו [ס"ק] ה' ופרישה [אוח ג] ביו"ד [סימן] שמי"א, ועיין מ"א סימן צ"ג [ס"ק] ה' מזה: **(ב) שלא.** עיין ט"ו. העמיס בהמחבר שסובר תפלה דרבנן, דלא כר"מ (ספר המצוה עשה ה). ומצות עשה שייך לקרות דברי סופרים ג"כ כמו הלל וכדומה דהוה מצות עשה מדברי סופרים. והנה וודאי למאן דאמר דרבנן, ומדרבנן הוה שהזמן גרמא דקביעי עידנא, אלא דמכל מקום הוה שלא הזמן גרמא דאמר רבי יוחנן (ברכות כא. א) הלואי שיתפלל כל היום, וגם יש לה תשלומין, ועיין לבוש וסעיף בן מזה, ועיין אליה רבה אות ב' ברש"י מלבושי יום טוב, וזה דעת העשרת צבי אות ב' ג' דהתפלה דרבנן ואפילו הכי הוה מדברי סופרים שלא הזמן גרמא, יע"ש. ומכל מקום מה שכתב מהוספות ברכות כ' ב' ד"ה ובתפלה, שם כתבו שייך לקרוהה מצות עשה לא שלא הזמן גרמא, יע"ש. אבל הר"מ ז"ל סובר תפלה דבר תורה, ומשום הכי נשים חייבות דמן החורה שלא הזמן גרמא, וכמו שכתב בפרק א' מהלכות תפילה הלכה א' ב'. ומה שכתב (הש"ח) רש"י גורס דרחמי, תוספות ג"כ גורסים כן, ור"מ אין גורס כן. ולהמחבר ור"ף (נש"י. א. ב) נמי אין גורסים דרחמי, רק מטעם הלואי שיתפלל כל היום עיין הר"ר יונה ברי"ף [נש"י ד"ה גמי תפלה], ועיין מה שכתבתי במ"א אות ב' מזה. אם לא התפלל מעת לעת ונוצר בין השמשות, לכאורה במחלוקת שנויה דומיא דלולב יום א' וכו', דהנה דמנחה בין השמשות נמי כבסימן רלי"ג סעיף א', ודי בפעם א', והבן. עיין מ"א וסוף אות ה' א"י"ה בזה:

[סעיף ה'] ועיין סימן קכ"ב (עטות סופר קכ"ג) גמ"א אות א' שילמר יהיו ללזון ב' פעמים:

קו **א שתי תפלות.** עיין מ"א. כן משמע בעור, שכתב שחריה ומוסף או שחריה ומנחה. ועיין סימן ק"ח סעיף ב' דלחמר אשרי, מיין הפרישה [נכ"ן אות א'] בין שחריה למנחה אין אומרים אשרי, כי לא נתקן אשרי בשחריה קודם תפלה ס"י, ובערבית נמי לא נתקן אלא הוילי ואומר בלאו הכי אשרי שנית, א"כ יאמר ויחפלו ערבית, יע"ש. אבל הלבוש בסיומן ק"ח [סעיף בן] וצ"ח [עטרת נבי שס ס"ג] דלחמר מנחה יאמר אשרי ומתפלל שחריה, וא"כ קשה, ועיין ב"ח [נש"י ד"ה טעה]. ומה שכתב הפרישה בערבית יאמר אשרי כי שכה מנחה, לכאורה אפילו אמר אשרי יאמר בערבית פעם שנית הוילי ונתקן מנחה לשחרי, וא"כ בסיומן ק"ח (משנצות זהב אות ג; אבל אנחה אות ה') יבואר עוד: **ב** ארבע אמות. עיין מ"א. דלם לא כן בלאו הכי ריך לשהו ד' אמות, ועיין ב"ח דהך ד' אמות לחמר שערך רגליו חשנין ליה, ואף שיה לחמר חתונין כמה והמישנ דעמו אפילו הכי לחמר שערך רגליו ישהו ד' אמות:

קו **א פטורים.** עיין מ"א. לטעמיה בלוח ב' היאל רק הר"ר יונה, עיין ט"ו [אות א'] **ד** ב מצות עשה. עיין מ"א. הר"מ פרק א' מתפלה הלכה א' ב', ולא גרס עמרם ונכוח כ, כן דרמתינו. ולפי זה יאל קולא נשים די להס בפעם א' מנחה לעת, דהשאר שתי מצות עשה שהזמן גרמא מדרבנן, ולא גרסינן דרמתינו וניהו. ועיין מה שכתבתי בסיומן פ"ט [אלא אנחה אות א'] ופרי חדש [נש"י אות א']. ועיין הר"ר יונה צרי"ף [נש"י ג' ד"ה גמי תפלה] תפלה מצות עשה שלא הזמן גרמא, הלואי שיתפלל כל היום. והר"ב בהג"ה סובר כמה פעמים תפלה דרבנן, עיין סימן כ"ה גמ"א [ס"ק] ז' וז"ל ומה שכתבתי בפרי שס. גר"מ פרק א' הלכה ב' קידור שנה מן החורה, ונשים אין אומרים כן. ועיין מה שכתבתי בלוח ב' פרק א' חייבים. עיין מ"א. בסיומן רס"ט [ס"ק] א', אי דמנחה עשה רשאיין או רבוחא דמינוק, יע"ש. ועיין סימן ע' סעיף ב', ואף על פי דהקורא קריאת רבוחא דמינוק עד שיהא י"ג שנים, עיין סימן ל"ו גמ"א אות ג' ד.

שמע בלח מפילין כו', נקטן לא שייך זה, ומחנין נקריאת שמע והפלה כן שס ונצע, ולמפילין עד שיהא י"ג שנים, עיין סימן ל"ו גמ"א אות ג' ד. ומחנין נקריאת שמע והפלה מזה [סוף פמיה כוללת]: **ד** בפסיק. עיין מ"א. הר"מ נפרק ב' מקריאת שמע הלכה א', וכמיוון השני נכנס בשם הר"ר מנחם, יע"ש. ותפלה אין מפסיק, אף על גב דגר"מ והמחבר דבר חורה, מכל מקום די בפעם א' ביום. ואף למאן דלמר תפלה דרבנן, אפילו הכי יסכים ליה, דמפסיק קריאת שמע עס ברכותיה. כיון דקורא קריאת שמע הכי מקטו עס ברכות, עיין סימן ס"ו. מה שכתב דאין מנתיקן על התפלה שאין קנע, דהלואי שיתפלל כל היום: **ה** אינו פוסק. עיין מ"א. ומה שכתב יגמר לח"כ, אם יהיה (שעמו) [שהות], ואם יעבור הזמן אפילו הכי אינו פוסק, ומה שכתב על עולת חמיר, בלתי רבח אות ו' פירש כוונת עולת חמיר דקשיא ליה דלמא רבתי הקדוש תרוייהו איננהו ביה, חורמו אומננהו (ולומר) [ולומר] לאחריים, קרא רק פסוק רשאיין, אבל (לומר) [לומר] לאחריים לומר פוסק לג' פרישות עס ברכות, יע"ש: **ז** אינו. עיין מ"א. עיין צ"ח [ד"ה מין נשם ריך] ונצל המאור [נשם ג, ג ד"ה מתי] דכל שיש שהות לתפלה יכול ללמוד, והמחבר פסק כיומיה דאין פוסק, הלא להתחיל משהגיע זמן אסור, כענין פ"ט סעיף ו'. אם לא התפלל מעת לעת ולא קריאת שמע על

שמע בלח מפילין כו', נקטן לא שייך זה, ומחנין נקריאת שמע והפלה כן שס ונצע, ולמפילין עד שיהא י"ג שנים, עיין סימן ל"ו גמ"א אות ג' ד. ומחנין נקריאת שמע והפלה מזה [סוף פמיה כוללת]: **ד** בפסיק. עיין מ"א. הר"מ נפרק ב' מקריאת שמע הלכה א', וכמיוון השני נכנס בשם הר"ר מנחם, יע"ש. ותפלה אין מפסיק, אף על גב דגר"מ והמחבר דבר חורה, מכל מקום די בפעם א' ביום. ואף למאן דלמר תפלה דרבנן, אפילו הכי יסכים ליה, דמפסיק קריאת שמע עס ברכותיה. כיון דקורא קריאת שמע הכי מקטו עס ברכות, עיין סימן ס"ו. מה שכתב דאין מנתיקן על התפלה שאין קנע, דהלואי שיתפלל כל היום: **ה** אינו פוסק. עיין מ"א. ומה שכתב יגמר לח"כ, אם יהיה (שעמו) [שהות], ואם יעבור הזמן אפילו הכי אינו פוסק, ומה שכתב על עולת חמיר, בלתי רבח אות ו' פירש כוונת עולת חמיר דקשיא ליה דלמא רבתי הקדוש תרוייהו איננהו ביה, חורמו אומננהו (ולומר) [ולומר] לאחריים, קרא רק פסוק רשאיין, אבל (לומר) [לומר] לאחריים לומר פוסק לג' פרישות עס ברכות, יע"ש: **ז** אינו. עיין מ"א. עיין צ"ח [ד"ה מין נשם ריך] ונצל המאור [נשם ג, ג ד"ה מתי] דכל שיש שהות לתפלה יכול ללמוד, והמחבר פסק כיומיה דאין פוסק, הלא להתחיל משהגיע זמן אסור, כענין פ"ט סעיף ו'. אם לא התפלל מעת לעת ולא קריאת שמע על

קו **(ב) שתי תפלות כו'. כן כשיבט בבור.** שכתב לדמיון כגון מוסף או שכה תפלה אחת וצריך להשלימה בתפלה הסמוכה לה, כמו שכתוב סימן ק"ח: **(ב) ארבע אמות.** אפ"י אינו רוצה לחזור כו'. דאי לא תימא הכי בלאו הכי צריך להמתין כדי הילוך ארבע אמות, שלא יהיה כולב שב על קיאו, כמו שכתוב לקמן סימן קכ"ג סעיף ב' בהג"ה: **קו** **(א) פטורים כו'. דוקא בעמידה.** מה שאין כן בקריאת שמע דרי שיעמוד פסוק א', כדלעיל סימן ס"ג סעיף ג': מידי דהוה אמתפלה בדרך, וטוב יותר משל יתפלל כלל. בשלמא אם לא יצא כלל במתפלל מהלך הוה אחי שפיר, אבל כיון שברוך מתפלל מהלך על כרחך דיצא קסא: **ו"י** בשעה ב' בקריאת שמע חייבים דב"ק יב"ה לקרות עיין סימן פ"ה. סעיף ח' בהג"ה. ודיהו דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, היינו באי אפשר לקיים שניהן כי אם ע"י טרחא, כגון שלוחי מצוה לטרוח לישן בסוכה, אבל אי יוכל לקיים שניהם כקל, צריך לקיים שניהן. ולכן בתפלה שצריכה כוונה מרובה מקרי טרחא, לכן אין צריך להתפלל דרך הלכות דעוסק במצוה, מה שאין כן קריאת שמע (דהו"ו) דבכל יכול לקרות, דאין צריך כוונה כי אם פסוק א', ורע שכתב הרב ב"י וידה כתב דמלשון זה שכתב בשו"ע שהוא לשון הרמב"ם [תפילה ג] משמע דאפילו המלויים פטורים, דלא כדמשמע מדברי הטור דוקא נושא אף שאין למטה צורך בהן פטורים אבל המלויים חייבים: **(ב) מצות כו'. וצ"ב** כ"כ פ"ככב, ודרשו חז"ל ותנייהו ב' א' אינה עבודה שריא בלב הוה אומר זה תפלה, שעיקרה בלב, (ועיין לעיל במ"א ריש סימן ק"א ס"ק ב). וסבירא ליה לרמב"ם דדרשה גמורה היא: **והרמב"ם פ"ב ב' דסבירא ליה דהיא דרשא אסמכתא בעלמא:** ועיין בתוספות דברכות דף ב' ע"ב. אהא דתנן התם [וע"א] דנשים חייבין בתפלה, פריך הש"ס פשיטא הא הוה מצות עשה שלא הזמן גרמא, ומשני כיון דכתיב [תפילה ג] יז ערב ובקר וצהרים

יד אפרים

די (כ"א ס"א) צריך לציון קודם חיבת פטורין מתפלה:

שכסוף הסעיף ג'
הצננות הפסוק
קה פ"ט א' הסתפ"פ ב' פ"ט"ו י' אהר ז' כנון [באונס] או ששכת ולא התפלל וצריך להשלימו בזמן תפילה שלאחריה ומתפלל שתיים זו אחר זו: **ק' פ"ט ג** ב"ה ב"י ש"תב"א י"ט פ"ט ב"ב, וקשה לי דהא לעיל סימן פ"ט אינו באין השעה עוברת ובה מתקל ללומר לעצמו ללומר לאחריים, וגם הרבנו יונה [ב"ה] לא, ד"ה עלן שהביא ב"י לעיל בסיון פ"ט [ד"ה ויהי יונה] שהמלמד לאחריים אינו פוסק אינו באין השעה עוברת ע"ש, דמה שכתב בהר"מ ז"ל דבאין השעה עוברת אינו פוסק כלל יבשעה עוברת אם לומר לאחריים אינו פוסק, הוא לוקח מה שהביא הב"י בסיון זה [ד"ה מין] בשם הר"ן [שכתב ה"א ד"ה ויין] שכתב בשם ספר [תפילה] [המאור] וסב"ג ד"ה מתי, והוא אינו כמו שנתבאר לעיל סימן פ"ט, ואפשר שמה שרצה ראו

מחצית השקל

שאיחה ואהמה כמצות עשה שהזמן גרמא דמי קא משמע לן דחייבין משום דרחמי ניהו, ורש"י [ד"ה הכי נתיבן] מתק אוחה גירסא, אלא גרס תפלה חייבין משום דרחמי ותו לא. וכתבו התוספות הטעם שמחקו שהרי תפלה דרבנן ומאי מצות עשה שייך בה, וכתבו התוספות ומכל מקום יש ליישב דהא הלל דרבנן ונשים פטורות מהאי טעמא דמצות עשה שהזמן גרמא הוא, עכ"ל. הרי נראה מדברי רש"י ותוספות דתפלה דרבנן: **(ב) א' חייבים לחנכם, וכפ"ל מקום רשאי כו' ובכו שכתבתי סימן רפ"ב, ר"ל, אע"ג דאפילו למאן דאמר קטן אוכל ובלות אין בית דין מצווין להפרישו מכל מקום אסור להאכילו אסור בידים וכמו שכתוב סימן פ"ב [סעיף א'] מכל מקום מותר להאכיל לקטן קודם קידוש כיון דהמאכל הוא היתר אלא דהזמן אסור, כהאי גונא לא החמירו בתינוק, והוא הדין הכא: **(ב) ד' בפסיק כו'. והא דאברין דב"ב כו'. בשבת דף ל"ג, ד' שמעון בן יוחאי רבנו ר' אלעזר שברחו מאימת מלכות ונתחבאו במערה י"ג שנה וכדי שלא יכלו בגדיהם היו כל היום יושבים בלי לבוש והיו מתכסים בתול עד צוואריהם, ובעידן צלוחה הוה לביש ומתכסו ומצלו, והקשו התוספות הא פטורים מן התפלה, ופירשו דמציל ר"ל קריאת שמע דחייבים: **ש"ע** בינה מפסידא י"ה כו'. דאי לא תימא הכי למה הוצרכו להוציא לשון מצלי מפתיה, רה"ל ר"ל תפלה והיינו בשחרית דבלאו הכי צריכים להפסיק לקריאת שמע, והא דתנן דפטורים מתפלה ר"ל מתפלה מנחה: **(ב) א' אינו, אע"ג [בין] דאמר ר"מ כו' ד"א בהר"ן כו'. ר"ל, דרין זה נובע מדברי הר"ן, הובא בב"י [וכן ד"ה מין] שכתב אהא דמתקלין בין מי שתורתו אומנתו למי שאין תורתו אומנתו, דוקא בליכא שהות אבל באיכא שהות אפילו לדידן שאין תורתו אומנתו אין צריך להפסיק, וסיים נתן טעם וכי אסור לעסוק בחורה קודם, אלא ודאי כדכתבנא, עכ"ל. אם כן לדידן דקיימא לן סימן פ"ט דבאמת אסור ללמוד כיון שהגיע זמן תפלה, א"כ אודא לה******

לבושי שרד

די (כ"א ס"א) צריך לציון קודם חיבת פטורין מתפלה:

מי שמתו (ברכות כה, ב) צואה בגומא מניח סנדלו עליה וקורא קריאת שמע, וכל שכן הך:

סימן פה

ב"ה הטמאין וכו'. כתב הרמב"ם ז"ל פרק ד' מהלכות תפילה [הלכה ד] שעזרא תקן שלא יקרא בעל קרי כלכד בדברי תורה עד שיטבול, ובית דין שעמדו אח"כ התקינו אף לתפילה שלא יתפלל בעל קרי כלכד עד שיטבול עד כאן. וכאמת לא מצינו זה בשום מקום. וגם בכסף משנה ז"ל כתב שאינו יודע מניין לו. וכמדומה לי שהוציאו הרב ז"ל מהא דגרסין בפרק מי שמתו [ברכות כב, א] מאן דאמר הרב ז"ל לטבילות כרבי יהודה בן בתירה, כלומר דקאמר רבי יהודה בטלוה לטבילות אין דברי תורה מקבלין טומאה, ודוקא דברי תורה אבל בן בתירה אין דברי תורה מקבלין טומאה, ודוקא דברי תורה אבל תפילה לא, לפי שהיתה תקנה שנייה, ולא רצו לבטל הב' תקנות בפעם אחת. ומאן דאמר בטלוה לטבילות היינו לומר שבטלו ג"כ התקנה שנייה של תפילה, כי הא דרב חסדא לייט אמאן דמהדר אמאי בעידן צלותא, כל שכן לאהדורי אט' קבין לתפילה, ולהכי בטלוה ודו"ק: כתב בספר כ"ח [סוף ד"ה כל] דלא תיקן עזרא טבילה אלא לדיבור, אבל להרהור לא. וכ"כ בתוספות ז"ל פרק מי שמתו [ברכות כ, ב ד"ה כראשחון] אהא דקאמר רבינא כדיבור דמי, דאע"ג כדיבור דמי לענין קריאת שמע שיוצא ידי חובה, מכל מקום לאו כדיבור דמי לענין שיהא בעל קרי אסור להרהר. וקשה לי דא"כ אמאי תנן [שם כ, ב] בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מכרך לא לפניו ולא לאחריו, כלומר אפילו בהרהור, וליכרכו בהרהור ויוצאין ידי חובה ואינן עוברין לתקנת עזרא. וי"ל דאפילו דיוצא ידי חובה דהרהור, קנסוהו שלא בדרך אפלו בהרהור, דאם לא כן מאי הועילו בתקנתם:

וכתב מר"ן ז"ל כב"י [ד"ה והו] וז"ל והוי יודע דהני מ' סאה שהתקין עזרא לבעל קרי אפילו כולם מים שאובין כשרים וכדתנן במסכת מקוואות ריש פרק ח' מקוואות העמים שבהוץ לארץ כשרים לבעלי קריין אפילו נתמלאו בקילון. וכן פירשו שם הרמב"ם ור' שמשון [ד"ה לבעלי]. ובפרק מי שמתו [ברכות כב, ב] תניא בעל קרי שנתנו עליו ט' קבין מים טהור. במה דברים אמורים לעצמו אבל לאחרים, כלומר ללמוד לאחרים, מ' סאה. ר' יהודה אומר מ' סאה מכל מקום. ואפליגו במילתיה דר' יהודה תרי אמוראי, חד אמר לא שנו אלא בקרקע אבל בכלים לא, וחד אמר אפילו בכלים נמי. ופרכינן בשלמא למאן דאמר אפילו בכלים היינו דקתני ר' יהודה אומר מ' סאה מכל מקום, אלא למאן דאמר בקרקע אין, בכלים לא, מכל מקום לאתויי מאי. ומשני לאתויי מים שאובין. אלמא דלכולי עלמא מים שאובין כשרים, אלא דמר מכשיר אפילו לטבול בעורם בכלי, ומר סבר שאעפ"י שהן שאובין בעינן מיהא שיהו בקרקע כעין טבילה עכ"ל:

ואיכא למידק מהא דגרסין בפרק מי שמתו [שם כב, א] א"ל רב הונא לרבנן רבותי מפני מה אתם מזולזין בטבילה זו, אי משום צינה אפשר במרחצאות. א"ל רב חסדא וכי יש טבילה בחמין. א"ל רב אדא בר אהבה קאי כוותך עד כאן. וקשה וכי רב חסדא ורב אדא פליגי אמתניתין דמקוואות [הג"ל]. וליכא תנא דפליג התם דכיון שהם שאובין משכחת לה חמין, וכדאמרין פרק קמא דתעניות [ג, א] טבילה בחמין מי איכא שאובין גינהו. וי"ל דבתוספתא [מקוואות ריש פ"ו] איכא פלוגתא בין ר' מאיר לר' יהודה אי מים שאובין פסולין לבעל קרי או לא, ורבנן דהוו מזולזלי ולא טבלי אפילו לאחריני משום דס"ל --- עזרוא דמכל ממום דקאמר ר' יהודה אחא לאתויי מים שאובין.

דפריש דמכל מקום דר' יהודה אתא לאתויי כלים. וכפי זה במים שאובין אפילו תנא קמא מודה דשרי, ואפילו תימא דפליגי בתרתי וכדמוכח בתוספתא, איהו פוסק כר' יהודה, דסתם מתניתין [ריש פ"ח דמקוואות] כוותיה. ומתוך מה שכתבתי יתבאר לך שמה שכתב מר"ן ז"ל דלכולי עלמא מהני מ' סאה מים שאובין, ליתא, דהיינו אליבא דר' יהודה, אך לת"ק בר פלוגתיה דר' יהודה להווא אמורא דמפרש דמכל מקום דר' יהודה לאתויי מים שאובין על כרחך רבנן פסלי במים שאובין אפילו לבעל קרי כששונה לאחרים. ואפילו לאמורא אחרינא יש לומר דבתרתי פליגי, וכן עיקר, וכמוכח בתוספתא. אלא דאיכא למימר דלדין דקיימא לן דאין חילוק בין שונה לעצמו לשונה לאחרים, הדין למימר דמ' סאה מים שאובין מהני במכל שכן דט' קבין:

ולענין הלכה נקטינן בפשיטות דמהני מ' סאה מים שאובין. חדא, דסתם במתניתין ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתניתין. ועוד דהנהו אמוראי דשקלי וטרי אליבא דר' יהודה אלמא הכי סבירא להו, ואע"ג דאיכא אמוראי דשקלי וטרי כדברי ת"ק, מכל מקום ר' יהודה לא פליג ברישא בשונה לעצמו. והאידינא נהוג עלמא כר' יהודה בן בתירה [ברכות כב, א] בין לתלמוד תורה בין לתפילה, ואע"ג דאיכא מאן דפליג לענין תפילה [מובא ברי"ף שם יג, ב], הנה הירושלמי [יומא פ"ח סוף הלכה א] מבורא הפך דבריו, וכמו שכתב הטור בשם הראב"ד, והלכה שהיא רופפת ביך פוק חזי מאי עמא דבר:

הנה יש שכתבו שאין לאשה נידה בימי ראייתה וכו'. הך סברא לא מיחזורא כלל, דהא גרסינן בהדייא בפרק מי שמתו [שם כב, א] הזבין והמצורעין ובאין על נדות מותרין לקרות בתורה, ודוקא בעל קרי לא יקרא. ואיכא מאן דאמר התם דאף מציע את הגמרא, ובלבד שלא יאמר הזכרות שבה. מכלל דשאר טמאים אפילו בהזכרות. ועוד תנן [שם כו, א] גדה שפלטה שכבת זרע והמשמשת שראתה נידה צריכין טבילה, משום ראיית הקרי וכדמוכח בהדייא גבי הא דאמרין [שם כא, ב] דקסבר ר' יהודה בעל קרי מותר בדברי תורה. וכיון שזה מוכרח מהמשנה ומדין התלמוד ומוסכם מהפוסקים שנידה חייבת להתפלל מי הוא זה שיוכל לחלוק בזה ולפטור הנשים בימי נידותן מתפילה. ולכן חייב כל איש ואיש להזהיר בביתו על כך שלא ימנעו מלהתפלל בימי נידותן שרשאות וחייבות להתפלל, והשומע כזה ישא ברכה מאת ה':

סימן פט

א תפלת השחר וכו'. כתב הרמב"ם ז"ל פ"א מהלכות תפלה [הלכה א] מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר [שמות כג, כה] ועבדתם את ה' אלהיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפילה שנאמר [דברים יא, יג] ולעבדו בכל לבבכם, אמרו חכמים איזו היא עבודה שכלב זו תפילה, ואין מנין התפילות מן התורה, ואין לתפילה זמן קבוע מן התורה ע"כ. איכרא דברישי תעניות [ב, א] אמרינן ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שכלב הוי אומר זו תפילה, ואמרין בהמקבל [בכא מציעא קז, ב] ובסוף פרק החובל [בכא קמא צב, ב] ועבדתם את ה' אלהיכם [שמות כג, כה] זו ק"ש ותפילה, וקרא דלעובדו גלי על ועבדתם דהויא תפילה. ועוד יצא לו לרב ז"ל מהא דאמרין פ"ק דיומא [יט, ב] ודברתם [בם דברים ו, ז] ולא בתפילה, אלמא דתפילה דאורייתא. וכן גבי פועלים עושין בסעודתן אמרינן [ברכות טו, א] קורין ק"ש ומתפללין מעין י"ח, אבל ברכת המוציא אין מברכין, מכלל דתפילה דאורייתא. ועוד דחזינן שהחמירו הרבה לענין תפילה יותר מה"ש לרמא דיווח וכו' [שם כד, ב] היתה טלית של עור חגור על

נינהו. ואידך קראי דמוכחי דתפילה דאורייתא, אסמכתא בעלמא נינהו, והעיקר כמ"ש הרמב"ן ז"ל:

ואם התפלה משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח יצא המחבר סתם בכאן ולא פירש, והעיקר הוא דשלשה זמנים יש להתחלת זמן התפילה. והנה עיקר מצותה הוא מהנץ החמה וכותיבין דכתיב [תהלים עב, ה] יראוך עם שמש. ולכתחילה יכול להתפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח, מידי דהוה אתמיד, ומיהו אם התפלל משעלה עמוד השחר יצא¹, וכדתנן במגילה [כ, א] וכולן שעשו משעלה עמוד השחר יצא, וגם התמיד אם שחטו משעלה עמוד השחר לא נפסל. אלא שלכתחילה כל דברים שמצותן ביום עיקר הזמן הוא מהנץ החמה, אלא שבתמיד שצריך להקריב כל הקרבנות קודם תמיד של בין הערבים הקדימו זמן מועט קודם הנץ החמה, אבל אם עשו משעלה עמוד השחר פשיטא דיצא. ודלא כדמשמע מדברי רבינו ירוחם ז"ל [נתיב ג ח"ג] שהביא בב"י [ד"ה זמן] ומדברי המחבר ז"ל וזה פשוט:

לפי מה שכתבתי לקמן בריש סימן רל"ג [בליקושים] בס"ד שזמן תפילת מנחה מתחיל מתחילת ז' שעות, אינו יכול להתפלל תפלת שחרית אלא עד חצות ומשם ואילך צריך להקדים תפילת מנחה:

ואם טעה או עבר והתפלל וכו'. כן כתב הר"מ במז"ל [תפלה ג, א] והטור ז"ל. ובגמרא הכי איתא אמתניתין [בכרות כו, א] דתנן תפילת השחר עד חצות, פרכינן ותו לא והא אמר רב מרי א"ר יוחנן טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים, מתפלל מנחה שתיים. ומשנינן כולי יומא מצלי ואזיל, עד חצות יהבי ליה שכר תפילה בזמנה, מכאן ואילך שכר תפילה יהבי ליה, שכר תפילה בזמנה לא יהבי ליה. ומשמע ודאי דכי היכי דלרבנן כולי יומא מצלי הוא הדין לר' יהודה דקיימא לן כוותיה דתפילת השחר עד ד' שעות, דעד ד' שעות יהבי ליה שכר תפילה בזמנה. מכאן ואילך שכר תפילה יהבי ליה, שכר תפילה בזמנה לא יהבי ליה. ומשמע להו להרמב"ם והטור ז"ל דכיון שאינו מתפלל לתשלומין אעפ"י שעבר זמן תפילה אפילו ביטל במזיד יכול להתפלל, דהא דאמרינן [שם] מעוות לא יוכל לתקון [קבלת א, טו] זה שביטל תפילה של שחרית, ואוקימנא להו במזיד, היינו דוקא בתפילת תשלומין שכבר עבר זמנה מכיון שאינו מתפלל קודם מנחה, אבל כל שמתפלל קודם תפילת מנחה, בזמנה קרינן לה להך מילתא. אבל הרי"ף [בכרות יח, א] והרא"ש ז"ל [שם פ"ד סימן א] כתבו ואע"ג דליתא לדרבנן דאמרי עד חצות, היכא דטעי וצלי לאחר ד' שעות שכר תפילה יהבי ליה ע"כ. משמע להו ז"ל דכי היכי דבתפילת תשלומין אמרינן דוקא בשטעה, אבל לא כשביטל במזיד, הוא הדין נמי כל שמתפלל אחר שעבר זמנה דוקא כשביטל בשוגג אבל לא במזיד. וכן בדין דהא בגמרא מרמינן להו ואמרי כולי יומא מצלי ואזיל אלא דעד חצות יהבי ליה, והוא הדין עד ד' שעות לר' יהודה יהבי ליה שכר תפילה, א"כ אחר ד' שעות שכבר עבר זמנה האמיתי משם ואילך יש לו דין אחד, ודבר ברור הוא שלא יוכל להתפלל אלא כשעבר בשוגג. וכן כתבו בתוספות ז"ל אהא דאיבעיא להו [שם כו, ב] עד ד' שעות דקאמר ר' יהודה עד ועד בכלל, או דילמא עד ולא עד בכלל, וכתבו בתוספות [שם ד"ה איבעיא] תימא דאמרינן בנידה פרק הרואה כחם [נח, ב] כל שיעורי חכמים להחמיר אלמא עד ולא עד בכלל, וי"ל דאי אמרינן עד ועד בכלל יש בו גם חומרא שיתפלל ולא אמרינן עבר זמנו בטל קרבנו ואפילו במזיד ע"כ. וכן כתבו באלו טריפות [חולין נה, א ד"ה כל]. מכל הני מילי דכתיבנא נקיטנן להלכה שמי שביטל תפילת שחרית במזיד כיון שעברו ד' שעות דהיינו שליש היום, מעוות לא יוכל לתקון קרינן ביה, ואם שגג או נאנס עד שש שעות יכול להתפלל, ומשם ואילך יתפלל מקודם מנחה והדר תפילת שחרית לתשלומין, ודלא כמו שהבין בב"י [עט, ב ד"ה ואם] ומור"ם ז"ל בהגה דליתא, וכמו שכתבתי בסימן ק"ח סעיף ג' בס"ד, וכ"כ בב"ח ז"ל [ד"ה ומ"ש ואם], וברור הוא מתוך הסוגיא דאמאי משני כולי יומא מצלי ואזיל לא הוה ליה לשנויי, אלא דמתניתין

ומשני מהו דתימא הואיל דכתיב [תהלים נה, יח] ערב ובקר וצהריים, כמצות עשה שהזמן גרמא דמי, קמ"ל², כלומר דכיון דמדאורייתא אין לה קבע וזמנה כל היום דמיחייבי, ואם איתא דליכא תפילה כלל מדאורייתא אמאי מיחייבי, דאי מדרבנן הא הוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא ולא הוה להו למיחייבינהו, אלא על כרחך דכיון דמדאורייתא מיחייבי דהא לא תלייא בזמן גם מדרבנן מיחייבי. וכן מוכח מדברי הרב [הרמב"ם] ז"ל שאחר שכתב הלשון שהבאתי סיים וכתב לפיכך נשים ועבדים חייבין בתפילה וכו'. ועוד דגרסינן בתוספתא [בכרות פרק ג הלכה א] כשם שנתנה תורה קבע לק"ש כך נתנו חכמים קבע לתפילה, מכלל דתפילה מן התורה אין לה קבע, אלא בכל שעות שירצה להתפלל יתפלל אלא שנתנו חכמים בה קבע. וכן מוכח בפ"ב דתעניות [יו, כ] דאמרינן התם מה הפרש בין זה לזה, כלומר דקרנן עצים דחי מעמד דנעילה ומעמד דמנחה לא דחי, ומשני הללו מדברי תורה והללו מדברי סופרים. ואין לומר דדבר תורה הוי מדרבנן, דברקא מי שמתו [בכרות כ, ב] אהא דאמרינן נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, קאמר אב"י דהוי מדרבנן, ואמר ליה רבא והא דבר תורה קאמר, מכלל דכל היכא דקתני דבר תורה הוי דאורייתא. ועוד בירושלמי פ"ק דשבת [הלכה ב] ופ"ק דברכות [הלכה ב] אמרינן אהא דתנן מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה, מאי טעמא א"ר אהא ק"ש דבר תורה, ותפילה אינה דבר תורה. א"ר בא ק"ש זמנה קבוע, תפילה אין זמנה קבוע. א"ר יוסי יוסי ק"ש אינה צריכה כונה, תפילה צריכה כונה ע"כ. וס"ל להרב ז"ל דניידו ר' בא ור' יוסי מדברי ר' אהא משום דס"ל דתפילה נמי הויא דבר תורה. והו מה שנראה בדעת הרב ז"ל:

אב"י הרמב"ן [ספר המצות מצות עשה מצוה ה] השיג עליו והביאו בכסף משנה ז"ל [הלכות תפלה שם], דלא מיחווירא הך סברא, דהא גבי בעל קרי דתנן [בכרות כ, ב] דמהרהר בקריאת שמע ובכרכת המזון, ואלו שום תפילה קצרה או ארוכה לא קתני, ואדרבה תניא [שם כא, א] היה עומד בתפילה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר, ודייקינן טעמא דאתחיל הא לא אתחיל לא יתחיל, ויהיבנן טעמא בגמרא משום דק"ש דאורייתא ותפילה דרבנן. וכן במסכת סוכה [לח, א] אהא דתנן גבי לולב נוטלו על שולחנו, אמרינן בגמרא אלמא דמפסיק, והקשו מתפילה דתנן ואם התחילו אין מפסיקין. והשיבו על זה מאי קושיא הא כדאורייתא הא כדרבנן, משמע ודאי דתפילה דרבנן. וכן מוכח ההיא דירושלמי [שבת שם ובכרות שם] דמיייתנן. ועוד היכן מציינו בתורה חיוב התפילה ככל יום הא לא כתיב אלא ולעבדו בכל לבבכם. אלא דבהא איכא למימר דהתורה לא באת לסתום אלא לפרש וכיון דלא פירש סתמו כפירושו דהוי בכל יום. אי נמי כמו שכתב בעל קרית ספר [למבי"ט, תפלה שם] דמפיק לה מדרמסמין ליה וביורח את לחמך ואת מימך, ואמרינן בהמקבל [בבא מציעא קו, ב] דהוי פת כמלח וקיתון של מים של שחרית. ועוד דהא אמרינן בפרק מי שמת [בכרות כא, א] א"ר אלעזר ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל, ואי תפילה דאורייתא הוה ליה למימר שיחזור ויתפלל. ואפילו לר' יוחנן דקאמר חוזר ומתפלל, לאו משום דתפילה דאורייתא, אלא משום דצלותא רחמי נינהו וכולי יומא ליצלי וליזיל. וכן בפרק אין עומדין [שם לא, א] יכול יתפלל אדם כל היום כולו, כבר מפורש ע"י דניאל [ו, יא] ודימנין תלתא, יכול משבא לגולה הוחלה, כלומר שהתחיל אז להתפלל ומקודם לא היה מתפלל, תלמוד לומר די הוה עביד מן קדמת דנא. ואי סלקא דעתך דתפילה מדאורייתא מהיכא תיתי שמקודם לא היה מתפלל. וההיא דמיייתנן מפועלים דפרק היה קורא [שם טו, א] שמתפללים מעין י"ח לא קשיא, דכן ראו חכמים שלא לפוטרם מתפילה. וההיא דפרק [בחרא] [שני] דתעניות [יו, ב] דקרינן ליה דבר תורה, לא קשיא דלגבי אידך דהוי דברי סופרים קרי להאי דבר תורה, ואפילו לדעת הרב ז"ל צ"ל כן. והא דחזינן שהחמירו טובא בתפילה, לאו משום דתפילה מן התורה, אלא משום שמדבר לפני המלך וצריך הכנעה יתירה. והא דנשים ועבדים חייבין בתפילה, משום דרחמי